

His
Vajiraputra

รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์โดยสังเขป

สมเด็จพระนารายณ์ขึ้นครองราชย์ เมื่อวันที่ 9 ตุลาคม พุทธศักราช 2199 และ
สวรรคตเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พุทธศักราช 2231 รวมรัชกาลได้ 32 ปี (หรือ 31 ปี
9 เดือนกับอีก 2 วัน)

รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มีเหตุการณ์เรื่องราวมากมาย เฉพาะที่สำคัญ ๆ ซึ่งยังผล
ให้กระเทือนถึงรัชกาลต่อ ๆ มากมีอยู่หลายประการ ถ้าจะมีใครเขียนขึ้นไว้ให้บริบูรณ์ โดย
ลำดับเหตุการณ์เรื่องราวที่เกิดขึ้น และเน้นความสำคัญให้เห็นถึงการเผชิญต่อเหตุการณ์นั้น ๆ
รวมทั้งผลที่ประเทศชาติได้รับสืบมา ก็คงจะเขียนได้เป็นเล่มใหญ่ ๆ เฉพาะในที่นี้ผู้เขียนขอ
กล่าวโดยย่อพอให้เห็นว่ารัชกาลสมเด็จพระนารายณ์แบ่งออกได้เป็นสี่ตอน ตอนแรกมีระยะเวลา
ราว 10 ปี เริ่มตั้งแต่พระองค์ครองราชสมบัติในขณะพระชนมายุได้ 25 พรรษา เป็นตอนทรง
สร้างเสริมอำนาจและกระทำการรณรงค์สงครามกับพม่าทางด่านลานนาไทยและทางด่านหัวเมือง
มอญตลอดขึ้นไปถึงกรุงอังวะ กวีนิพนธ์และวรรณคดีต่าง ๆ ในรัชกาลของพระองค์ก็คงจะก่อ
รูปขึ้นในตอน 10 ปีแรกนี้ ระยะสองนั้น อาจกล่าวได้ว่า เริ่มตอนฮอลันดาบีตล้อมปากอ่าว
เจ้าพระยา เป็นเหตุให้พระองค์ทรงจำต้องยอมทำหนังสือสัญญาเป็นการเสียพระเกียรติ และ
เป็นผลเสียแก่พระคลังสินค้าอยู่บ้าง ตอนสองนี้มีระยะเวลาประมาณ 10 ปี เช่นเดียวกับตอนที่
หนึ่ง คึกกับพม่าพระองค์ก็ได้ทรงกระทำเป็นผลสำเร็จมาแต่ตอนที่หนึ่งแล้ว ตอนที่สองจึง
เป็นเรื่องการแสวงหาพันธมิตรในการที่จะคัดค้านอำนาจฮอลันดา สมพันธมิตรที่พระองค์ทรง
พากเพียรชักชวนให้เข้าร่วมกับรัฐบาลของพระองค์คืออังกฤษ 10 ปีนี้จึงเป็น 10 ปีที่มีเรื่องราว
เกี่ยวกับอังกฤษเป็นอันมาก ตอนสองจบลงเมื่ออังกฤษขัดเคืองข้าราชการในราชสำนักของ
พระองค์ จึงปิดห้างค้าขายที่กรุงศรีอยุธยาพากันออกไปนอกราชอาณาจักร ตอนสามก็อาจแบ่ง
ได้เป็นระยะ 10 ปีเช่นเดียวกัน คือเริ่มตั้งแต่พระองค์ทรงหันเหไปสนพระทัยในประเทศฝรั่งเศส
โดยที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงมีพระราชสาส์นมาถึงพระองค์ ขอฝากฝังให้พระองค์เกื้อกูล

อุทหนุณสังฆราชบาทหลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา เมื่ออังกฤษไม่คิดใจที่จะเป็น
 สัมพันธมิตรกับพระองค์โดยเด็ดขาดแล้ว พระองค์จึงทรงเริ่มส่งคณะทูตไปเฝ้าถวายพระราช-
 สาส์นแก่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 คณะทูตชุดแรกเรือไปอับปางในทะเลหายสาบสูญไปไม่ได้ข่าวคราว
 พระองค์จึงทรงตั้งแต่งข้าราชการสองนายไปประเทศฝรั่งเศส เพื่อจะไปสืบข่าวคณะทูตชุดแรก
 คณะผู้สืบข่าวนี้ได้ไปถึงประเทศฝรั่งเศส ได้เข้าพบปะเสนาบดีและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของ
 ประเทศฝรั่งเศส จึงเป็นเหตุให้พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงตัดสินพระทัยส่งคณะทูตฝรั่งเศสมายัง
 กรุงศรีอยุธยา ท่านราชทูต เซอวาเลียร์ เดอ โซมองต์ จึงเดินทางเข้ามาเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์
 และรัฐบาลทั้งสองได้ทำสัญญาการค้าขายไว้ต่อกันฉบับหนึ่งเป็นฉบับตอนที่สาม ตอนที่สี่นี้มี
 ระยะเวลาสั้นเพียง 2 ปี แต่ทว่ามิเหตุการณ่ปะทุขึ้นมากมาย และมีผลอย่างใหญ่หลวงสืบเนื่อง
 ต่อมากว่า 150 ปี เป็นผลที่กระทบกระเทือนจิตใจของชาติไทยให้ระแวงเจตนาของฝรั่งเศส
 มหาอำนาจอยู่เสมอ และยังผลแก่การเศรษฐกิจการศึกษาและกิจการบ้านเมืองด้านอื่น ๆ เป็น
 อันมาก ตอนที่สี่ในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์นั้น เริ่มแต่ออกพระวิสุทธิสุนทร (ปาน)
 นำคณะทูตไทยไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และกลับมายังกรุงศรีอยุธยาโดยมีราชทูตฝรั่งเศส
 ม. เดอ ลาลูแบร์ นำกองทหารฝรั่งเศสเข้ามาด้วย เมื่อราชทูตฝรั่งเศสกราบถวายบังคมลาออก
 ไปแล้วเพียงไม่กี่เดือน ก็เกิดปฏิวัติยึดอำนาจขึ้น ทหารไทยได้กระทำการสู้รบขับไล่ทหาร
 ฝรั่งเศสออกไปให้พ้นพระราชอาณาเขต สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต พระเพทราชาได้ราช-
 สมบัติ พวกฮอลันดาก็คงได้สิทธิพิเศษในการค้าขายเหมือนเช่นเดิม นี่เป็นเรื่องราวโดยหัวข้อ
 แบ่งเป็นตอน ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

ข้าราชการสำคัญ ๆ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มีอยู่ด้วยกันมากมายหลายท่าน แต่
 เฉพาะที่เราทราบกันดีนั้น ก็มี เจ้าพระยาโกษาเหล็ก เจ้าพระยาโกษาปาน เจ้าพระยา
 วิไชยเณร สมเด็จพระเพทราชา และสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ อันที่จริงยศเจ้าพระยาเช่นที่
 เราเรียกโกษาเหล็ก โกษาปาน และวิไชยเณร นั้น ยังไม่มีใช้ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
 (จะมีก็แต่เจ้าพระยามหาอุปราช ซึ่งคงจะเป็นเจ้าฟ้าอภัยทศพระราชอนุชาท่านนั้น) เจ้าพระยา
 ทั้งสามคงกล่าวจึงเป็นเพียงออกญาในรัชกาลนี้ ออกญาโกษาเหล็กได้ว่าตำแหน่งโกษาธิบดีและ

ตำแหน่งจรัลศิวกันในตอนที่สองแห่งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ขณะนั้นออกญาวิไชเยนทร์
เพิ่งเข้ามารับราชการ สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นเพียงออก-
หลวงสุรสงคราม มีหน้าที่ควบคุมการต่อกำบังหลวงและจัดส่งสินค้าไปขาย ขึ้นอยู่กับกรม
พระคลังสินค้า ยังหาได้เป็นขุนนางใหญ่โตไม่ ครั้นเมื่อออกญาโกษาเหล็กถึงแก่อสัญกรรม
ตำแหน่งเสนาบดีจตุสดมภ์โกษาธิบดีว่างลง สมเด็จพระนารายณ์จะหาผู้ใดที่เหมาะสมมารับใช้
ต่างพระเนตรพระกรรณในตำแหน่งนี้ก็ไม่ถูกพระราชหฤทัย ในที่สุดพระองค์จึงมอบให้ออกญา
พระเสด็จเจ้ากรมธรรมการมารักษาราชการ และได้โปรดให้ออกหลวงสุรสงครามเลื่อนขึ้นเป็น
ออกพระฤทธิกำแหง ช่วยราชการในโกษาธิบดี ตอนสามนี้เองที่ฝรั่งเศสชาติกรีกผู้ได้เริ่มใช้เล่ห์
เหลี่ยมนานาประการที่จะแสดงอำนาจแสวงหาประโยชน์ของตน ทั้งเพราะออกญาพระเสด็จ
ท่านไม่สนใจในกิจการต่างประเทศและกิจการภาษีศุลกากรการค้าขาย แม้กระนั้นก็ดีฝรั่งเศส
กรีกผู้ก็ยังเป็นออกพระฤทธิกำแหง ยังหาได้เป็นออกญาวิไชเยนทร์ผู้ยิ่งใหญ่ไม่ จนเมื่อ
ราชทูต ม. เดอ ลาลูแบร์ ได้เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อนั้นแหละจึงได้เลื่อนขึ้นเป็นออกญา
วิไชเยนทร์ ว่าที่สมุหนายก การแต่งตั้งเป็นออกญาวิไชเยนทร์ เห็นจะได้โปรดให้แต่งตั้งก่อน
ออกพระวิสุทธรุณทร (ปาน) ได้เลื่อนขึ้นเป็นออกญาโกษาธิบดีไม่นานนัก จึงเห็นได้ว่าฝรั่งเศส
ได้ขึ้นเป็นออกญาวิไชเยนทร์ไม่ถึง 9 เดือนก็ถูกประหารเสียแล้ว อนึ่ง พวกเราที่เคยอ่าน
พระราชพงศาวดารกรุงเก่าว่า สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้เจ้าพระยาโกษาปาน เป็นแม่ทัพ
ไปตีเมืองเชียงใหม่นั้น จะเห็นว่าเป็นไปเช่นนั้นไม่ได้ เพราะเมื่อท่านกลับจากประเทศฝรั่งเศส
ท่านยังเป็นเพียงออกพระวิสุทธรุณทร การรบทัพจับศึกกับพม่ามีขึ้นในตอนหนึ่งที่หนึ่งในรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์ หาได้มีขึ้นอีกในตอนที่สอง สาม หรือสี่ไม่ ผู้แต่งพระราชพงศาวดาร
กรุงเก่าเก็บเอาเรื่องราวของเจ้าพระยาโกษาเหล็กมาเป็นเรื่องราวของเจ้าพระยาโกษาปานไปเสีย
การตรวจสอบหลักฐานจึงจำเป็นในการที่จะชำระพระราชพงศาวดารให้ถูกต้องกับเหตุการณ์ที่เกิด
ขึ้นนั้น

ได้กล่าวแล้วแต่ต้นว่า เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงได้รับความชมชื่นในพระราช-
หฤทัยจากการกระทำของพวกฮอลันดา และพระองค์ทรงหันไปแสวงหาสัมพันธไมตรีคือ อังกฤษ

ที่จะมากัดคานอำนาจของฮอลันดา แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องด้วยการกระทำของข้าราชการ
ผู้หนึ่ง เป็นมูลเหตุให้อังกฤษปิด항ค้าขาย จนต้องลงเรือออกไปนอกพระราชอาณาเขต
ข้าราชการผู้นั้นมิใช่อื่นไกล คือออกหลวงสุรสงคราม ฝรั่งเศสกรีก ชื่อเต็มว่า คอนสแตนติน
ฟอลคอน ผู้^{นี้}เอง

ชีวประวัติของ คอนสแตนติน ฟอลคอน มีผู้เขียนกันขึ้นไว้หลายสำนวน แต่พอ
จะจำแนกออกได้เป็น 3 พวก พวกที่หนึ่ง นิยมชมชอบเขา จึงเขียนกล่าวสยดไถ่อย่างเลิกลอย
บางตอนก็ยกข้อความระบายสีเสียอย่างจุฉาด เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าฝรั่งผู้^{นี้}เป็นบุคคลที่ควร
สรรเสริญยิ่งนัก ได้แก่มหิทธิของบาทหลวง ตาซาร์ต เป็นต้น อีกพวกหนึ่งมีความเกลียดชัง
อาชามาตราภัยเขา เพราะได้รับความอับชึรกรรม หรือเพราะผลประโยชน์ขัดกัน จึงเขียนประวัติ
ของฟอลคอนขึ้นไว้อย่างสาหัสเสียเทเสีย มีการกล่าวร้ายป้ายสีให้ผู้อ่านเห็นว่าบุคคลผู้^{นี้}กดในข้อ
งอในกระตูก ไม่ซื่อตรงต่อผู้ใดเลย ได้แก่วรรณเป็นบาทหลวงใช้ชื่อว่า 'บาทหลวงอังกฤษ
คณะเยซุอิต' จะอย่างไรก็ดี ทั้งบาทหลวงตาซาร์ต และ 'บาทหลวงอังกฤษคณะเยซุอิต' เป็น
ผู้ที่รู้จักออกญาวิไชยเณร เคยพบปะสนทนาวิสาสะกัน จะเรียกว่าเป็นพยานผู้^{นี้}เห็นเหตุการณ์
ในชีวิตบางตอนของออกญาวิไชยเณรก็ว่าได้ แต่การที่ท่านเขียนไว้ ถ้าใครชอบก็ชมว่าดี ถ้า
ใครไม่ชอบก็ว่าให้เสียๆ หายๆ ยังมีชีวประวัติเขียนขึ้นโดยบุคคลอีกประเภทหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นใน
รุ่นหลังมาก ไม่ได้รู้เห็นเหตุการณ์แต่อย่างใด หยิบฉวยเอกสารอะไรได้ หรือได้ยินคำเล่าลือ
จากปากผู้อื่นมาเป็นทอดๆ ก็เขียนชีวประวัติแบบปากกาพาไป ผู้เขียนประเภทนี้ได้แก่
เตอร์แปง เป็นตัวอย่าง ก็เมื่อเรามีความจำเป็นที่จะต้องทราบชีวประวัติของ คอนสแตนติน
ฟอลคอน เพื่อเอาไว้ประกอบการพิจารณาการกระทำของเขา เราจึงควรทราบด้วยว่า ผู้เขียน
เช่นบาทหลวงตาซาร์ตนั้น เป็นฝ่ายสนับสนุนเพื่อจะให้เกียรติคุณของฟอลคอนสูงเด่น ส่วน
'บาทหลวงอังกฤษคณะเยซุอิต' เป็นฝ่ายค้าน กล่าวร้ายป้ายสียกแต่ความชั่วช้าของฟอลคอนให้
ชัดยิ่งขึ้น ส่วนผู้เขียนเช่นเตอร์แปง นั้น ไม่รู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง เพราะเกิดไม่ทันเขา
หยิบฉวยอะไรได้ก็เขียนไป จะเท็จจริงอย่างไรเขาไม่สนใจ เมื่อเราทั้งหลายได้ทราบไว้เช่น
นี้แล้ว การจะกำหนดใจเชื่อตามฝ่ายใดจึงเป็นเรื่องที่ต่างคนต้องใช้วิจารณญาณเอาเอง ประวัติ-

ศาสตร์จึงสนุกทรงัน ไม่ผิดกับเรื่องในสภาผู้แทนราษฎรหรือในคดีศาลสถิตยุติธรรม ซึ่งมีทั้งฝ่ายเสนอฝ่ายค้าน

ผู้เขียนได้ใช้เวลาศึกษาชีวประวัติของ ฟอลคอน หลายท่านด้วยกัน นอกจากหนังสือของบาทหลวงชาติต่าง ๆ ซึ่งใกล้ชิดรู้เห็นเหตุการณ์ของฟอลคอนเป็นอันมาก ยังได้ใช้หลักฐานเอกสารของบริษัทค้าขายอังกฤษและฮอลันดาประกอบ แต่ส่วนสำคัญในการที่จะวินิจฉัยว่าออกญาวิไชเยนทร์ผู้นี้เป็นคนดีเลวอย่างไรนั้น ผู้เขียนได้พิจารณาจากหนังสือของออกญาวิไชเยนทร์เขียนขึ้นเอง ประกอบกับเจตนาและผลงานที่เขาทำขึ้น รวมทั้งคำสั่งลับต่าง ๆ ซึ่งออกญาวิไชเยนทร์มอบไปกับบาทหลวงตาซาร์ต และคำสั่งลับของรัฐบาลฝรั่งเศสมีมาถึงนายพลผู้ควบคุมกองทหารฝรั่งเศสที่เมืองบางกอก ในข้ออ้างของออกญาวิไชเยนทร์ที่อ้างว่าเป็นรับสั่งของสมเด็จพระนารายณ์นั้น เสียหายอยู่หน่อยหนึ่งที่เราไม่มีหลักฐานที่จะทราบกระแสพระราชดำริหรือพระราชโองการของสมเด็จพระนารายณ์ ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ผู้เขียนจะใช้หลักฐานจากหลายท่านหลายมุมที่มีอยู่ แต่เอกสารสำคัญคือกระแสพระราชดำริของสมเด็จพระนารายณ์ หามิได้ จึงจะเรียกว่าสมบูรณ์ด้วยหลักฐานแล้วยังไม่ได้ เราจะมาถึงเหตุการณ์ในตอนหลัง ๆ ซึ่งออกญาวิไชเยนทร์อ้างพระบรมราชโองการ เช่นเรื่องให้ทูลขอกองทหารฝรั่งเศสเข้ามาประจำ ณ บ่อมบางกอก ซึ่งต่อมาได้เป็นเหตุสำคัญให้เกิดการปฏิวัติ เราจะเชื่อได้หรือไม่ว่าจะมีกระแสพระราชดำริให้ทูลขอกองทหารฝรั่งเศสจริง แต่เพื่อให้มาประจำอยู่ ณ เมืองสงขลา และเมืองมะริด แล้วใครเล่าที่ฟังประสงค์ให้กองทหารฝรั่งเศสมาประจำอยู่ ณ เมืองบางกอก ออกญาวิไชเยนทร์หรือที่มีความประสงค์เช่นนั้น หรือจะเป็นความประสงค์ของรัฐบาลฝรั่งเศสโดยเอกเทศ แล้วออกญาวิไชเยนทร์จึงตกกระไดพลอยโจน เอาทหารฝรั่งเศสไว้เสริมสร้างบารมีและป้องกันชีวิตและผลประโยชน์ของตน การที่เราไม่มีเอกสารยืนยันกระแสพระราชดำรินี้ เรื่องนี้ จึงจำต้องยอมรับว่า เราขาดเอกสารสำคัญไป การที่จะพิจารณาว่าใครเป็นผู้ชักจูงเข้าบ้าน จึงจำต้องอาศัยจากเอกสารอื่น ๆ ที่มีความสำคัญรองลงมา

ฟอลคอนเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาในฐานะอย่างไร ? ความข้อนี้ เรื่องที่บาทหลวงตาซาร์ตถูกขืนดูจะเป็นเรื่องที่เชื่อกันแพร่หลายจนถึงทุกวันนี้ เรื่องนี้มีว่า ฟอลคอนมาทำการ

ค้าขายอยู่ในบรรดาเกาะต่าง ๆ ใกล้พระราชอาณาเขต เรือค้าขายโค่นพายุอัปปางลง ฟอลคอน เอาชีวิตรอดขึ้นฝั่งได้ จึงทอดอาลัยตายอยากในความอัปโชคของตน เพราะเรือค้าขายของเขา ถูกพายุอัปปางมาหลายครั้งแล้ว แต่โชคของฟอลคอนเริ่มดีขึ้นตอนนี้ ขณะที่ยังล่องเลใจอยู่ที่ ชายหาคว่าตนจะดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไร ก็บังเอิญได้พบปะกับบุคคลคนหนึ่งซึ่งเมื่อได้ชักใช้รื้อไต่ถามกันดู ก็ให้ความว่าท่านผู้นั้นเป็นราชทูตไทย ไปเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศ อิหร่าน ตอนขากลับกรุงศรีอยุธยาเรือถูกพายุอัปปางลงเช่นเดียวกัน สิ่งของเงินทองของท่าน ราชทูตสูญเสียหมด ท้วยน้ำใจอันน่าสรรเสริญของฟอลคอน ๆ ได้ออกเงินซื้อเรือจัดการให้ท่าน ราชทูตได้กลับมาสู่กรุงศรีอยุธยาพร้อมกับเขา ครั้นเมื่อถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว ท่านราชทูตรู้สึก ซาบซึ้งในบุญคุณของฟอลคอน จึงได้นำเรื่องของฟอลคอนขึ้นกราบทูลสมเด็จพระนารายณ์ฯ สมเด็จพระนารายณ์จึงได้โปรดให้ฟอลคอนเป็นขุนนางในราชสำนักแต่นั้นมา นี่เป็นเรื่องราว ของบาทหลวงตาซาร์ตซึ่งเขียนกล่าวอ้างถึงที่มาแห่งความเจริญรุ่งเรืองของฟอลคอน ว่าเพราะ ฟอลคอนมีเมตตาจิตต่อเพื่อนมนุษย์ ฟอลคอนจึงได้รับยศฐานบรรดาศักดิ์สนองการกระทำอันดี ของตนนั้น เรื่องที่กล่าวมานี้ 'บาทหลวงอังกฤษคณะเยซุอิต' ได้ลงข้อความล้อเลียนบาทหลวง ตาซาร์ตว่า 'ยกเมฆ' แล้วว่าฟอลคอนเองก็ได้กล่าวทำนองติเตียนบาทหลวงตาซาร์ตว่า 'คุณพ่อ ไม่น่าจะเขียนอะไรเหลวไหลเช่นนั้นเลย'

ส่วนหลักฐานทางคำอังกฤษนั้น กล่าวไว้คิยาวมากมายหลายแห่ง ว่าฟอลคอนเอง ก็ได้มีหนังสือยืนยันไป เล่าถึงชีวิตของตัวเขาในปฐมวัย ว่าตัวเขานั้นเกิดในตระกูล Yeraki ในเกาะเซฟาโลเนีย ประเทศกรีซ ครอบครัวมีความยากจนคับแคบ แม้จึงได้ยกเขาเมื่ออายุ ประมาณ 10 ขวบ ให้กับนายเรืออังกฤษคนหนึ่งเป็นสิทธิขาด เขาจึงได้เป็นคนใช้ซัดดูรองทำ ยกอาหาร ล้างจาน ปรนนิบัตินายอังกฤษของเขาทุกสิ่งทุกอย่าง อยู่บนเรือสินค้ามาเป็นเวลา รวม 10 ปี ครั้นเติบโตมาก็ได้รู้เรียนงานของกะลาสีเรือด้วยความขยันหมั่นเพียร ได้รับจ้าง เป็นพนักงานในเรือสินค้าจากเกาะอังกฤษมาค้าขายยังประเทศอินเดียหลายเที่ยว และในที่สุด ได้เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาในฐานะคนสนิทของคนอังกฤษผู้หนึ่ง ชื่อว่า George White ซึ่งขณะ นั้นเข้ารับราชการในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ ในตำแหน่งผู้นำร่อง ณ กรุงศรีอยุธยา การ

ค้าขายของห้างอังกฤษ ซึ่งได้เริ่มแต่รัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ กำลังประสบการขาดทุน เพราะสินค้าซึ่งนำมาขายขายไม่ค่อยออก บริษัทใหญ่จึงได้ส่งคนอังกฤษชื่อ Burnaby ให้เข้ามาชำระบัญชีเพื่อจะปิดห้าง นายของฟอลคอนคือ George White จึงได้ร่วมทุนกับ Burnaby จัดสินค้ามอบให้ฟอลคอนคุมเรือออกไปค้าขายตามหัวเมืองชายทะเลหลายครั้ง ฟอลคอนก็ได้รับใช้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต แต่ครั้งหนึ่งฟอลคอนคุมสินค้าออกไปจะขายยังเมืองปัตตานี ซึ่งตั้งเชิงเมืองเป็นขบถ กำลังสู้รบกับกรุงศรีอยุธยาอยู่ ฟอลคอนนำสินค้าต้องห้ามคือกระสุนดินดำ เพื่อเอาไปขายให้เจ้าเมืองปัตตานี แต่เรืออับปางที่ชายฝั่ง การค้ากระสุนดินดำทำไม่สำเร็จ แต่ชาวลักลอบนำสินค้าต้องห้ามนี้ ก็เป็นที่ทราบแก่ออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) นายทุนชาวอังกฤษทั้งสองเกรงภัยจะเกิดขึ้น จึงได้จัดเงิน 50 ชั่งให้ฟอลคอนนำออกไปให้แก่ออกญาโกษาธิบดีเป็นทำนองติดสินบน ออกญาโกษาธิบดีจึงถามฟอลคอนว่า มีความประสงค์จะให้ท่านช่วยเหลืออย่างไรบ้าง ฟอลคอนตอบว่า ความประสงค์ของเขานั้นมีเพียงแต่จะมอบกายถวายชีวิตรับใช้เจ้าคุณผู้ใหญ่เท่านั้น หากมีความประสงค์จะให้ท่านโกษาธิบดีช่วยเหลืออย่างใดไม่ ออกญาโกษาธิบดีพิจารณาเห็นว่าฟอลคอนมีความชำนาญในการค้าขายทางทะเล จึงได้รับตัวไว้ให้มีหน้าที่ในกรมพระคลังสินค้า แต่ยังไม่ได้นำตัวเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ไม่

หลักฐานของฝรั่งเศสคือบาทหลวงตาซาร์ด ซึ่งเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาพร้อมกับท่านราชทูตเซอวาเลีย เดอ โชมองต์ เป็นเรื่อง ยกเมฆ ตัวท่านบาทหลวงตาซาร์ดยังไม่ได้เข้ามารู้เห็นเหตุการณ์จนอีก 10 กว่าปี ส่วนหลักฐานทางด้านอังกฤษนั้นปรากฏอยู่ในรายงานเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกรุงศรีอยุธยา ความจริงจะหันไปทางหลักฐานทางด้านอังกฤษว่า ฟอลคอน (1) เกิดในตระกูลยากจนและมีชีวิตลำบากในปารีส (2) เริ่มเรียนงานกะลาสีเรือจากพ่อค้าชาวอังกฤษทุกด้านทุกมุม มีความชำนาญมาแล้วก่อนเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา (3) เพราะความยากจนแต่มีความขยันหมั่นเพียรไม่ทอดทิ้ง จึงพยายามสร้างตนสร้างฐานะทุกวิถีทาง แม้แต่ค้าของต้องห้ามเช่นกระสุนดินดำเป็นต้น (4) ครั้นรู้ว่าความจะปิดไม่มิด จึงได้นำเงินของเจ้านายจำนวนถึง 50 ชั่งไป 'ก่านัล' ออกญาโกษาธิบดี และ (5) เพราะน้ำหนักแห่งจำนวนเงินประการหนึ่ง กับความเฉลียวฉลาดในการโต้ตอบของฟอลคอนอีก

ประการหนึ่ง ออกญาโกษาธิบดีจึงได้รับเข้าไว้ในสังกัดของท่าน ให้มีหน้าที่ในกรมพระคลังสินค้า แต่ยังสามารถนำเข้าเผ้าสมเด็จพระนารายณ์ได้

เราคนรุ่นหลังจะเชื่อหลักฐานของใครก็ตาม แต่ความจริงมีอยู่ว่าคนชาติกรีกผู้นี้ได้เข้ามามีส่วนในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ขณะที่ออกญาโกษาเหล็กยังมีชีวิตอยู่ หลักฐานอิสระของท่านสังฆราชปาซุชาวฝรั่งเศส ลงวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1674 (อันเป็นปีที่ 18 ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ หรือตอนสอง) ระบุว่า “ฝรั่งผู้นี้เป็นข้าราชการ ได้มาหาท่านสังฆราชเพื่อขอรับหนังสือไปถวายสมเด็จพระนารายณ์ยังเมืองละโว้” ควรจะเน้นความสำคัญด้วยว่า ฟอลคอนในขณะนั้นยังหาได้มียศฐานบรรดาศักดิ์แต่อย่างใดไม่ เป็นแต่เพียงผู้หลบหนีอาญาแผ่นดิน และเจ้าคุณโกษาธิบดีได้รับเข้าไว้ช่วยราชการ โดยไม่มีเบี้ยหวัดเงินเดือนแต่อย่างใด

มาคิดดูในสมัยนี้ คนทั้งสามคือ George White, Burnaby และ Phaulkon ต้องเป็นผู้เล็งผลเลิศอย่างเหลือหลาย และเจ้านายทั้งสองคนซึ่งระบุชื่อไว้ในอันดับแรก จะต้องเป็นนักเสี่ยงโชคอย่างใหญ่หลวง และมีความไว้น้ำใจเชื่อใจคนของเขาชื่อ Phaulkon เป็นอันมาก เพราะการจะลงทุนถึง 50 ชั่งในตัวเอง ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์หรือ 4,000 บาท สำหรับเด็กหนุ่มผู้นั้นในขณะนั้นมีอายุเพียง 26 ปี ย่อมเป็นจำนวนเงินลงทุนอย่างมหาศาล George White หรือ Burnaby เองก็คงไม่มีเงินจำนวนนี้เป็นของตนเอง ถ้าอย่างนั้นเงินจำนวนนี้จะเอามาจากที่ไหน ก็เห็นจะต้องตอบตามหลักฐานของอังกฤษว่าเป็นเงินที่ยักยอกหรือหยิบยืมมาจากบริษัทอังกฤษ ต่อมาภายหลังอีกหลายปี บริษัทอังกฤษประกาศสงครามกับกรุงศรีอยุธยา เรียกร้องทองเงินค่าเสียหายนานาประการหลายหมื่นปอนด์ ปอนด์หนึ่ง ๆ ในเวลานั้นมีค่าประมาณ 6-7 บาท เมื่อฝ่ายไทยไม่จัดการให้เป็นทีพอใจ ฝ่ายอังกฤษจึงยึดเรือแพและสินค้าต่าง ๆ ของไทยในท้องทะเลเป็นอันมาก เรื่องยุ่งยากต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวงก็สืบเนื่องมาจากเงินก่านัลจำนวนนี้กับตัวฝรั่งชาติกรีกซึ่งเริ่มมีบทบาทสังกัดอยู่ในกรมพระคลังสินค้าแต่นั้นมา

เมื่อฟอลคอนเริ่มเข้ารับราชการในสังกัดออกญาโกษาธิบดีนั้น ท่านสังฆราชบาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามาตั้งบ้านอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยาประมาณ 12 ปี ก่อนที่ฟอลคอนจะปรากฏตัว

ขึ้น จึงเรียกได้ว่าคณะบาทหลวงฝรั่งเศสได้เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาแต่ตอนที่ 1 ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ส่วนฟอลคอนนั้นเพิ่งเข้ามาในตอนที่สอง ตอนที่อังกฤษส่งผู้แทนเข้ามาจะปิดห้างค้าขาย สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้ต้อนรับคณะบาทหลวงฝรั่งเศสอย่างดียิ่ง และออกญาโกษาธิบดีก็ได้จัดให้ท่านสังฆราชได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านญวนนอกกำแพงเมืองทางคันไต้เอียงไปทางทิศตะวันตก เรียกว่าบ้านปลาเห็ด ข้างคลองขุนละคอนไชย (ปัจจุบันเรียกว่าคลองตะเคียน) ณ บ้านปลาเห็ดนี้ ท่านสังฆราชก็ได้รับพระราชทานที่ดินและอุปกรณ์การก่อสร้าง จึงได้สร้างวัดและโรงเรียนสอนเด็กอนาถาขึ้น เหตุที่รัฐบาลไทยไม่กีดกันศาสนาอื่น และยังได้อุดหนุนให้สร้างโบสถ์ สร้างโรงเรียน พร้อมทั้งให้ที่ให้ทางอยู่อาศัย เช่นนี้ ท่านสังฆราชรู้สึกว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ยิ่งนัก ความประสงค์เดิมที่ท่านสังฆราชก็จะไปตั้งศูนย์กลางแผ่ศาสนาที่เมืองญวนหรือเมืองจีนจึงเป็นอันระงับไป ท่านสังฆราชที่ 1 ชื่อ ปาลู จึงมอบให้สังฆราชที่ 2 ชื่อ เดอ เบริธ เริ่มสร้างวัดเซนต์โยเซฟและโรงเรียนเด็กอนาถาขึ้น ส่วนตัวท่านก็เดินทางไปยุโรป ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และสันตะปาปาคลีเมนต์ที่ 9 และอัญเชิญพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และสมณสาส์นของสันตะปาปา เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา เพื่อถวายสมเด็จพระนารายณ์ การที่ประมุขของประเทศใหญ่เช่นพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงมีพระราชสาส์นถึงพระองค์ก่อนเช่นนี้ สมเด็จพระนารายณ์คงจะทรงปลาบปลื้มในพระราชหฤทัยยิ่งนัก และการที่พระเจ้าหลุยส์ทรงฝากฝังและทูลขอให้อุดหนุนท่านสังฆราชในการศาสนา ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องขออภิสิทธิ์แต่สิ่งใด เพราะพระองค์ก็ได้ทรงอุปการะเกื้อหนุนบาทหลวงโปรตุเกสและบรรดานักบวชศาสนาอิสลามอยู่ก่อนแล้ว สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงโปรดให้ท่านสังฆราชปาลูเข้าเฝ้าเพื่อถวายราชสาส์นและสมณสาส์นนั้น นี่เป็นการเริ่มติดต่อสัมพันธระหว่างข้าราชการสำนักกับบรรดาบาทหลวงฝรั่งเศส และฟอลคอนในฐานะขุนนางผู้น้อยสังกัดในโกษาธิบดี จึงได้มาปรากฏตัวแก่ท่านสังฆราช เพื่อขอรับจดหมายไปถวายสมเด็จพระนารายณ์ ยังพระราชวังเมืองลพบุรี เมื่อวันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1674 ต่อมาอีก 3 ปี ท่านสังฆราชที่ 2 เดอ เบริธ ถึงแก่กรรมภาพ ท่านสังฆราชปาลู จึงเป็นผู้อำนวยการแผ่ศาสนาที่กรุงศรีอยุธยาแต่ผู้เดียว

พระราชดำริของสมเด็จพระนารายณ์ในการจะโปรดให้คณะทูตไทยไปจำเริญทางพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสนั้น เห็นจะเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ได้ทรงรับพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และเมื่อชาติอังกฤษปีคหังอพยพผู้คน ทรัพย์สมบัติออกไปจากกรุงศรีอยุธยาโดยเด็ดขาดแล้ว พระราชดำริที่จะให้มีการกระชับสัมพันธ์กับฝรั่งเศสคงมีมากขึ้นทุกวัน ๆ แต่อย่างไรก็ดี สมเด็จพระนารายณ์ยังทรงใช้เวลาถึง 7 ปี ในการตัดสินใจ และทรงขอโอกาสที่จะดำเนินการจัดส่งคณะทูตไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โอกาสอันถึงมานั้นจึงมีขึ้นเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1680 ด้วยบริษัทการค้าของฝรั่งเศสได้จัดส่งตัวผู้แทนให้เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา โดยมีความประสงค์จะเปิดทางค้าขายขึ้น สมเด็จพระนารายณ์จึงโปรดให้ท่านสังฆราชปาเลน่าพ้อคำฝรั่งเศสเข้าเฝ้า และเมื่อเรือกำปั่นฝรั่งเศสจะเดินทางออกไปยังเมืองฝรั่งเศส จึงได้โปรดให้ออกพระพิพัฒน์ราชไมตรีเป็นราชทูต พร้อมทั้งออกหลวงศรีวิศาลสุนทรเป็นอุปทูต และออกขุนนครวิชัยเป็นตรีทูต อัญเชิญพระราชสาส์นออกไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในปัญหาที่ว่าจะให้ใครเป็นล่ามไปกับคณะทูตนี้ ท่านสังฆราชปาเลน่าได้จัดให้เจษฎาจารย์เกมส์ ผู้ได้เล่าเรียนศึกษาภาษาไทยมีความรู้ดีพอสมควรเป็นล่ามสนองพระเดชพระคุณ คณะทูตนั้นจึงออกเดินทางจากกรุงศรีอยุธยา โดยเรือกำปั่นฝรั่งเศส เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1680 ครั้นไปถึงเบนตัน ที่หมู่เกาะชวา บริษัทฝรั่งเศสก็ได้จัดเรือเปลี่ยนให้โดยสารไปอีกลำหนึ่ง เรือลำใหม่นี้ได้แล่นไปออกจากเบนตันไปโดยเรียบร้อย แต่แล้วก็เลหายสาบสูญไปไม่ได้ข่าวคราวอีกเลย

ในการที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงส่งคณะทูตชุดแรกให้ไปเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 นี้ ยังไม่พบหลักฐานว่าฟอลคอนได้มีส่วนแต่ประการใดในการจัดการ แต่กลับปรากฏหลักฐานว่า ฟอลคอนยังคงค้าขายเกี่ยวข้องกับทางบกซ์ได้ ยังมีหลักฐานเพิ่มเติมอีกว่า Burnaby นายห้างบริษัทอังกฤษที่อยุธยาได้ลงบัญชีขายสินค้าเงินเชื่อให้แก่ฟอลคอนเป็นราคาร่วม 500 ซึ่ง เป็นทำนองคบคิดหาประโยชน์มาแบ่งกันจากเงินทุนของบริษัท การร่วมสมคบกันเช่นนี้สำเร็จลงได้ก็เพราะเมื่อสำนักงานใหญ่ของบริษัทอังกฤษที่เมืองบอมเบสั้งให้เลิกกิจการ สำนักงานอีกแห่งหนึ่งที่เมืองมัทราสมีความเห็นขัดแย้ง บริษัทอังกฤษที่กรุงศรีอยุธยาจึงปิด ๆ เปิด ๆ หาได้

เล็กไปโดยเด็ดขาดไม่ ฟอลคอนเองก็ยังเป็นเพียงข้าราชการผู้น้อย เมื่อมีช่องทางหาผลประโยชน์ก็แอบแฝงเวลาราชการมาค้าขายเพื่อประโยชน์ตัวเอง แต่เรื่องที่ Burnaby ลงบัญชีขายสินค้าเงินเชื่อให้แก่ฟอลคอนครั้งนี้ ต่อมาได้เป็นมูลเหตุให้เกิดการแตกร้างขึ้นระหว่างฟอลคอนและตัวแทนบริษัทอีกผู้หนึ่ง ชื่อ William Strangh ซึ่งบริษัทได้ส่งมาตรวจสอบชำระบัญชีที่กรุงศรีอยุธยา

ในปลายตอนที่สามแห่งรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้นหลายอย่างเป็นการเปิดช่องสนับสนุนให้ฟอลคอนได้เลื่อนตำแหน่งและยศฐาบรรดาศักดิ์ ถึงแม้แต่ Burnaby เจ้านายของเขาก็กลับตาลปัตรมากลายเป็นลูกน้องไป ส่วน George White นายคนเดิมนั้น ฟอลคอนได้แต่งตั้งให้เป็นตัวแทนของเขายังประเทศอังกฤษ และฟอลคอนได้รับเอาน้องชายของนาย ชื่อ แซมมวลไวท์ เข้ามาอุปการะเป็นลูกน้องคนสนิท เหตุการณ์ดังกล่าวซึ่งบันทาลให้ฟอลคอนได้มีตำแหน่ง ยศฐาบรรดาศักดิ์ขึ้นในตอนนั้น คือ

(1) ในการถวายพระเพลิงสมเด็จพระบรมราชินี ฟอลคอนได้อาสาทิงเสาพระสุเมรุกลางเมืองได้สำเร็จ นับว่าเป็นเสาชิงช้าใหญ่มากเหลือสติกำลังของข้าราชการไทย ฟอลคอนได้ระดมพวกช่างไม้อังกฤษเข้ามาช่วย ครั้นยกเสาได้สำเร็จเรียบร้อยแล้วก็ออกหน้ารับความดีความชอบเสียแต่ผู้เดียว ออกญาโกษาธิบดี (เหล็ก) เห็น จะได้นำตัวเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ในครั้งนั้น จึงโปรดให้เป็นนอกหลวงสุรสาคร*

(2) ท่านสังฆราชปาโลออกไปยุโรป แล้วกลับมาพร้อมด้วยพระราชสาส์นฉบับที่สองของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 สมเด็จพระนารายณ์ทรงแปลกพระราชหฤทัย ถึงกับมีผู้บันทึกว่า 'ทรงประหลาดพระราชหฤทัยที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงมีพระราชสาส์นมาเป็นครั้งที่สอง โดยพระองค์ยังหาได้รับพระราชสาส์นตอบจากสมเด็จพระนารายณ์ไม่' เมื่อสังฆราชปาโลได้เข้าเฝ้าในครั้งนั้น คงจะได้กราบบังคมทูลว่า ประเทศฝรั่งเศสไม่ได้ทราบข่าวคราวเกี่ยวกับคณะราชทูตออกพระพิพัฒน์ราชไมตรีแต่อย่างใดเลย สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงแนพระราชหฤทัยว่าคณะทูตชุดแรก

*นี้ว่าตามหลักฐานด้านอังกฤษ แต่หลักฐานด้านฝรั่งเศส คือบันทึกของบาทหลวงเคอะแบสกล่าวว่า ฟอลคอนรับอาศาศาพคณะทูตไทยไปเจริญพระราชไมตรีกับอิหร่านสำเร็จด้วยดี จึงเป็นที่โปรดปรานแต่ครั้งนั้น

คงเสียชีวิตในกลางทะเล จึงได้ทรงปรึกษากับออกญาโกษาธิบดีให้จัดส่งข้าราชการผู้น้อยสองคน คือขุนพิไชยวาทิต ขุนพิชิตไมตรี ออกไปสืบข่าวคราวคณะทูตชุดที่ 1 ยังประเทศฝรั่งเศส ท่านสังฆราชปาลูกก็ได้จัดให้บาทหลวง วาเชต์ และ เจษฎาจารย์ปาสโกต์ เป็นลำนไปกับคณะสืบข่าวนี้ด้วย มาในตอนนั้นจึงปรากฏหลักฐานว่าฟอลคอนหรือออกหลวงสุรสาคร เป็นผู้เสนอชื่อ บาทหลวงวาเชต์ ให้เป็นลำน ทั้ง ๆ ที่บาทหลวงผู้นี้ไม่สนักัดในภาษาไทย ส่วนสังฆราชปาลูกนั้นได้เสนอชื่อเจษฎาจารย์ปาสโกต์ให้ไปในตำแหน่งลำน การที่ออกญาโกษาธิบดียอมให้มีลำนไปถึงสองคนเช่นนี้ ย่อมเห็นได้ว่าอิทธิพลของฟอลคอนเริ่มจะมีขึ้นบ้างแล้ว อันที่จริงบาทหลวงวาเชต์นั้นได้รับคำสั่งพิเศษจากฟอลคอนให้พาขุนนางไทยไปแะที่กรุงลอนดอนก่อน ให้รีบไปพบกับตัวแทนของเขานั้นคือ George White และให้มอบของกำนัลต่าง ๆ ให้แก่ George White เป็นผู้ดำเนินการแจกจ่ายแก่คนสำคัญ ๆ ของอังกฤษ ในบรรดาผู้ที่ได้รับของกำนัลของฟอลคอนครั้งนั้นรวมถึงพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ คือ พระเจ้าชาลส์ที่สองด้วย มีหลักฐานเอกสารเป็นพระราชหัตถเลขาของพระเจ้าเจมส์ที่สอง ทรงตอบรับของกำนัลซึ่งฟอลคอนเป็นผู้ไปส่งถวายพระเชษฐาของพระองค์ คือ พระเจ้าชาลส์ที่สอง ควรกล่าวไว้ด้วยว่า ออกขุนพิไชยวาทิต และออกขุนพิชิตไมตรี ได้รับพระราชวโรกาสได้เข้าเฝ้าพระเจ้าชาลส์ที่สองในครั้งนั้นด้วย นับว่าเป็นครั้งแรกที่ข้าราชการไทยได้เข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินกรุงอังกฤษ

(3) เมื่อออกญาโกษาธิบดีจัดส่งข้าราชการไทยออกไปสืบข่าว ณ ประเทศฝรั่งเศส ครั้งนี้แล้ว ต่อมาไม่ช้าท่านก็ถึงอสัญกรรม เราไม่มีเอกสารรายละเอียดว่าเหตุใดออกญาโกษาเหล็ก ซึ่งเป็นข้าหลวงเดิม เป็นที่โปรดปรานทรงไว้วางพระราชหฤทัย ให้ข้าราชการตำแหน่งโกษาธิบดีรวมทั้งตำแหน่งจกรีกอีกด้วย ถูกราชอาญาโทษ ณ หน้าพระที่นั่งและยังถูกจำจองครบ 5 ประการ จนถึงอสัญกรรม แต่สังฆราชปาลูกได้จดไว้สั้น ๆ ว่า 'พระยาพระคลังถูกเขียนและจำขังถึงอสัญกรรม' ยังมีหลักฐานอีกทางหนึ่ง คือ ท่านราชทูต เคอร์ลาตูแบร์ ได้เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา 3 ปีหลัง เหตุการณ์นี้ราชทูตผู้นี้ได้เขียนไว้ว่า ออกญาโกษาธิบดี พี่ชายของท่านราชทูตป่าน ถูกลงพระราชอาญาต่อหน้าพระที่นั่ง โดยออกหลวงสุรศักดิ์เป็นผู้ได้รับพระราชโองการให้เป็นคนโทษ และมารดาของออกญาโกษาธิบดี ซึ่งเป็นพระมารดาเลี้ยง

ของสมเด็จพระนารายณ์ ก็ได้เข้าไปกราบทูลขอชีวิตบุตรของท่าน ณ พระที่นั่งนั้น รายละเอียดที่ออกญาโกษาธิบดีได้รับพระราชอาญาจนถึงอสัญกรรม จะเป็นอย่างไรก็ดี แต่การที่ตำแหน่งโกษาธิบดีว่างลง สมเด็จพระนารายณ์จำต้องมอบหมายตำแหน่งนี้ให้กับผู้ไม่สนิททำงาน คือออกญาพระเสด็จเป็นผู้รักษากร เป็นเหตุให้ฟอลคอนเติบโตขึ้นทั้งด้านยศ ตำแหน่ง และอิทธิพลด้วยประการทั้งปวง ควรกล่าวไว้ด้วยว่าสมเด็จพระนารายณ์ต้องสูญเสียออกญาโกษาเหล็กไปเช่นนี้ เปรียบเหมือนเสียพระเนตรไปข้างหนึ่ง กับพระหัตถ์ไปข้างหนึ่ง นับแต่เวลานั้นไป เหตุการณ์ในแผ่นดินเริ่มผันแปรไปในทางเลวร้าย แต่อย่างไรก็ดี พระองค์ได้โปรดให้จัดเมรุกลางเมืองพระราชทานเพลิงศพออกญาโกษาเหล็กเป็นการมหิพาร การที่โปรดให้จัดเมรุกลางเมืองประการหนึ่ง และการที่มีหลักฐานทางชอแลนตา เรียกชื่อออกญาโกษาปานว่า 'หม่อมปาน' ประการหนึ่ง รวมทั้งคำของท่านราชทูตลาบุญเบื้อมารดาของออกญาโกษาเหล็ก ออกญาโกษาปาน เป็น 'พระมารดาเลี้ยง' ของสมเด็จพระนารายณ์อีกประการหนึ่ง ทำให้ผู้เขียนสงสัยว่าท่านโกษาธิบดีทั้งสองท่านนี้จะมีกำเนิดเป็นหม่อมเหล็ก หม่อมปาน คือเกี่ยวต้องเป็นพระญาติอันสนิทกับสมเด็จพระนารายณ์กระมัง (จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า ท่านออกญาทั้งสองนี้ เป็นโอรสของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทั้งสองท่าน แต่เพราะเกิดจากพระสนม จึงเป็นเพียงหม่อมเหล็ก หม่อมปาน ตัวอย่างที่เรียกหม่อมในครั้งใกล้เคียงกันคือ หม่อมแก้ว โอรสสมเด็จพระนารายณ์เกิดแต่พระสนมเอก คือ ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ก็ถ้าเช่นนั้นหม่อมเหล็ก หม่อมปาน คือ โอรสสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เกิดแต่พระสนม คือ เจ้าแม่วักขุสิดจะได้หรือไม่ ? ปัญหานี้ถ้าได้ตรวจตราจากการบันทึกต่าง ๆ ของท่านสังฆราชบาทหลวงอย่างถี่ถ้วนแล้ว อาจจะมีคำตอบ ปัญหาขึ้นร้อนอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งก็ได้ อีกประการหนึ่งในการที่ออกญาโกษาเหล็กถูกลงพระราชอาญาถึงอสัญกรรมครั้งนี้ และต่อมาในแผ่นดินพระเพทราชา ออกญาโกษาปานก็ถูกลงพระราชอาญาถึงอสัญกรรมอีกด้วย คุณจะไม่นิมนตร้อนตีแก่ประเทศชาติในการที่สูญเสียคนสำคัญของแผ่นดินไปในเวลาอันไม่สมควร)

นับแต่ออกญาโกษาเหล็กถึงแก่อสัญกรรมแล้ว ฟอลคอนหรือออกพระฤทธิ์กำแหง ก็ได้เริ่มแทรกซึมอิทธิพลในกิจการแผ่นดิน มีตำแหน่งหน้าที่เข้าเฝ้าวันละสองครั้ง และเป็นผู้

รับสนองพระบรมราชโองการในกิจการต่างประเทศในนามของออกญาพระเสด็จ ครั้นถึงวันที่ 13 กันยายน ค.ศ. 1685 (อันเป็นปีที่ 30 ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์) คณะทูตชุดแรกของฝรั่งเศส ก็ได้แล่นเรือมาถึงปากน้ำเจ้าพระยา นอกจากท่านราชทูต เดอ โชมองต์ ยังมีข้าราชการฝรั่งเศสร่วมคณะเข้ามาด้วย คือ บาทหลวง เดอ ชัวซีย์ เรือโท ฟอร์แบง และยังมีบุคคลสำคัญอีกนายหนึ่ง คือ บาทหลวง ทาซาร์ด เข้าร่วมมากับคณะทูตชุดนี้ด้วย รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งซึ่งคณะทูตนี้ได้มาประสบพบเห็นปรากฏอยู่ในบันทึกของบาทหลวงทาซาร์ดแล้ว ขณะนั้นเป็นปีที่ 30 ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ และพระองค์ทรงพระชนมายุได้ 55 พรรษา พระราชประสงค์อันยิ่งใหญ่ของพระองค์ก็คือ จะได้ประเทศฝรั่งเศสเป็นสัมพันธมิตรในการร่วมรุกรานป้องกันข้าศึกศัตรูแห่งกรุงศรีอยุธยาซึ่งมาถึงระยะนี้ นอกจากจะมีฮอลันดา ยังปรากฏที่ท่าว่าฝ่ายอังกฤษกำลังขึ้นเคื่องการกระทำของข้าราชการของพระองค์

เป็นสิ่งแทบไม่น่าเชื่อว่า พระราชประสงค์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในการส่งทูตเซอวาเลีย เดอ โชมองต์ มาคราวนี้ช่างห่างไกลจากพระราชประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์เป็นอันมาก พระราชประสงค์ของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ว่าทรงมอบหมายให้ท่านราชทูตมาชักชวนให้สมเด็จพระนารายณ์ให้เข้ารับ นับถือศาสนาคริสต์ และเพื่อจุดประสงค์ข้อนี้จึงได้ทรงส่งให้บาทหลวงเดอ ชัวซีย์ เข้ามาประจำอยู่ในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา เพื่อจะได้เป็นที่เลื่องสมเด็จพระนารายณ์ทางศาสนา แต่สมเด็จพระนารายณ์นั้น ทรงมีพระราชประสงค์จะได้พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เป็นสัมพันธมิตรช่วยกรุงศรีอยุธยาคัดค้านอำนาจอริราชศัตรู คือ ฮอลันดาและอังกฤษ พระราชประสงค์ทั้งสองห่างไกลกันคนละโยชน์เช่นนี้ จึงจำต้องอาศัยการทูตผ่อนผันคลี่คลายเหตุการณ์มิให้เกิดการขึ้นเคื่องผิดหวังกันขึ้นได้ เพราะฉะนั้นจึงมีหลักฐานปรากฏว่า เมื่อท่านราชทูตฝรั่งเศสกราบทูลข่าวแล้วข้าอีกจะให้พระองค์หันมาเข้ารับถือคริสตศาสนา สมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงตอบโต้ด้วยพระโอวาทว่า พระองค์ทรงมอบเรื่องนี้ให้เป็นไปตามพระราชหฤทัยของพระผู้เป็นเจ้า เมื่อใดพระผู้เป็นเจ้าทรงปรารถนาจะให้พระองค์เข้ารับถือศาสนาคริสต์ พระผู้เป็นเจ้าก็คงจะมาลพระราชหฤทัยของพระองค์ให้เกิดเลื่อมใสศรัทธาเอง ขณะที่พระองค์ทรงขอให้พระผู้เป็นเจ้ามาลพระราชหฤทัยอยู่นั้น พระองค์ก็จะทรงศึกษาได้ถามคำสั่งสอนจาก

สังฆราชปาลู ท่านราชทูตจึงจูงใจยอมจำนนด้วยเหตุผล สมเด็จพระนารายณ์จึงได้ให้ออกญาพระเสด็จตำแหน่งโกษาธิบดี ทำสัญญาการค้าขึ้นฉบับหนึ่งกับท่านราชทูต ลงวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1685 ให้สิทธิแก่คนฝรั่งเศสในการนับถือศาสนาและสิทธิการค้าบางประการ และยอมยกเมืองสงขลาให้ฝรั่งเศสเข้าอยู่อาศัยสร้างบ่อนปรการได้

ในส่วนกิจการบ้านเมืองนั้น สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงออกปากขอยืมวิศวกรชาวฝรั่งเศสชื่อ เดอ ลา มาร์ จากท่านราชทูต เพื่อให้เป็นผู้เฝ้าอาคารสร้างบ่อนปรการ เช่นที่เมืองบางกอก ลพบุรี พิษณุโลก มะริด และสงขลา และได้ทรงขอยืมเรือโท ฟอร์แบง ให้ได้อยู่ในพระนครศรีอยุธยา เพื่อจะฝึกหัดทหารตามแบบฉบับของฝรั่งเศส สำหรับเรือโท ฟอร์แบง ผู้ต่อมาได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นออกพระศักดิ์สงคราม (ยศเท่ากันกับพลจัตวา) ซึ่งได้เป็นออกพระฤทธิกาแห่งในขณะนั้น) ท่านราชทูตฝรั่งเศสก็สนองพระราชประสงค์ ส่วนบาทหลวง เดอ ชัวซี นั้น เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ไม่ทรงขอไว้เป็นพระพี่เลี้ยงในทางศาสนา ก็เดินทางกลับสู่มาตุภูมิ และเมื่อคณะทูตฝรั่งเศสจะกราบถวายบังคมลาออกจากกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ออกพระวิสุทธสุนทร (ปาน) เป็นราชทูต ประกอบด้วยออกหลวงกล้ายาญราชไมตรี อุปทูต ออกขุนศรีวิศาลวาจา ตรีทูต มีลาม ประจำคณะทูตคือบาทหลวง วาเชต์ คณะราชทูตไทยชุดสองนี้ได้แล่นเรือไปโดยสวัสดิภาพ ถึงกรุงฝรั่งเศสวันที่ 18 เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1686 ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และพบปะเสนาบดีขุนนางฝรั่งเศสมากมาย รายละเอียดคณะทูตนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง “โกษาปานไปฝรั่งเศส” ซึ่งตีพิมพ์อยู่ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 57, 58, 59, 60 รวมสี่ภาค ผู้บันทึกชื่อ เดอ วีเซ และผู้แปลเป็นภาษาไทยคือ เจษฎาจารย์ ซีแลร์ แห่งโรงเรียนอัสสัมชัญ กรมศิลปากรได้อนุญาตให้มีผู้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มเดี่ยวจบ เป็นคำแปลซึ่งกรมศิลปากรเรียกว่า ‘ฉบับสมุทแห่งชาติ’ ขอท่านผู้สนใจโปรดติดตามหาอ่านเอาได้จากหนังสือเล่มนี้

มีเรื่องนอกประเด็นอยู่ข้อหนึ่งเกี่ยวกับภาคผนวก ซึ่งเจษฎาจารย์ ซีแลร์ เขียนขึ้นเอง ตอนคณะทูตไทยกลับถึงกรุงศรีอยุธยา เจษฎาจารย์ ซีแลร์ ได้เขียนไว้ว่า ‘แต่พอราชทูตสยามแลเห็นเจ้าพระยาวิไชยณรงค์ก็กราบลงยังพื้นดินตามธรรมเนียมไทย แล้วก็จับเกล้าให้ท่านฟังถึง

กิจจานุกิจทั้งหลายที่ได้เป็นมาตั้งแต่ท่านออกจากเมืองไทยจนกระทั่งวันกลับ เจ้าพระยาวิไชย-
 เณทร์แสดงความยินดีต่อราชทูตว่าไปไม่เสียราชการ น่าชมเชยยิ่งนัก ท่านเจ้าพระยาจารย์ ชีแลร์
 ปัจจุบันอายุร่วม 80 ปี ยังคงแข็งแรงสุขภาพดีอยู่ ได้เข้ามาพำนัก ณ กรุงเทพพระมหานครได้
 60 ปีแล้ว ขณะที่แปลเรื่อง 'โกษาปานไปฝรั่งเศส' พิมพ์ลงในหนังสือชื่อ 'อุโฆษสมัย' นับ
 กาลเวลาได้ร่วม 40 ปีมาแล้ว เรื่องที่เกี่ยวกับพระยาวิไชยเนทร์ ท่านได้อาศัยหนังสือของ
 บาทหลวงตาซาร์ต ด้วยเหตุนี้เจ้าพระยาจารย์ ชีแลร์ จึงได้เชื่อตามคำของบาทหลวงตาซาร์ต และ
 เขียนยกย่องเจ้าพระยาวิไชยเนทร์จนเลิกลอยผิดข้อเท็จจริงไป ก็เราทราบอยู่ว่าขณะที่ท่านราชทูต
 ไทยกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยา นั้น พลสคอนยังเป็นเพียงออกพระฤทธิกาแห่ง ยศศักดิ์ก็เท่าเทียม
 กันกับออกพระวิสุทธรสุนทร จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่ออกพระวิสุทธรสุนทร แลเห็นเจ้าพระยา
 วิไชยเนทร์ ก็กราบลงยังพื้นดินตามธรรมเนียมไทย ผู้เขียนขอท้วงติงเจ้าพระยาจารย์ ชีแลร์ เพียง
 เท่านั้น เพราะเห็นว่าเป็นการกล่าวผิดจากหลักฐานข้อเท็จจริง ท่านออกพระทั้งสองนี้ ในคราว
 นั้นเอง ครั้นต่อมาเล็กน้อยท่านผู้หนึ่งได้รับพระราชทานยศตำแหน่งเลื่อนขึ้นเป็นออกญา ว่าที่
 โกษาธิบดี และอีกท่านหนึ่งได้ว่าที่จกักร์ โดยมีราชทินนามว่า ออกญาวิไชยเนทร์ เป็นตำแหน่ง
 เสนาบดีจตุสดมภ์ทั้งสองท่าน ข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่เรียนมานี้

คณะทูตออกพระวิสุทธรสุนทรได้พำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศสเป็นเวลา 8 เดือนกับ 12
 วัน ได้กราบทูลอลาพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แล่นเรือออกจากประเทศฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 1 มีนาคม
 ค.ศ. 1687 ถึงสันดอนปากน้ำเจ้าพระยาเมื่อวันที่ 27 เดือนกันยายน ในปีเดียวกัน การที่
 พระราชพงศาวดารกรุงเก่าเขียนไว้ว่า เจ้าพระยาโกษาปานพำนักอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนานถึง
 3 ปี และพระเจ้าหลุยส์ 14 โปรดปรานเจ้าพระยาโกษาปานเป็นอันมาก ถึงกับทรงพระราชทาน
 แหม่มสาวชาวฝรั่งเศสให้เป็นชายาจนเกิดบุตรธิดาขึ้นนั้น เป็นเรื่องที่ผู้แต่งพระราชพงศาวดาร
 เมื่อ 150 ปีหลังเหตุการณ์ ได้แต่งขึ้นตามมโนคติ ส่วนการที่ผู้แต่งพระราชพงศาวดารได้
 พรรณนาถึงความร่ำรวยเป็นอัครจรรยของราชสำนักฝรั่งเศส ตลอดจนความขลังวิเศษของคณะ
 ทูตไทย โดยแสดงอิทธิพลปาฏิหาริย์เวทมนต์คาถา ก็เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นตามมโนคติเช่นเดียวกัน
 ผู้แต่งหาได้ยึดถือความสำคัญของหลักฐานข้อเท็จจริงดังที่นักศึกษาศสมัยนี้เข้าใจกันไม่ พระราช-

พงศาวดารกรุงเก่าซึ่งแสดงความขลังความวิเศษดั่งว่าเพ็งมาปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับ
กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส แต่ก่อนยังคงยึดถือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความจริงเป็นหลัก
ในการเขียน จะมีผิดพลาดบ้างก็ในเรื่องศักราชซึ่งเป็นเรื่องพลั้งเผลอ ส่วนเจตนาที่จะให้เรื่อง
ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นกลับกลายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้น และการบรรยายความไปตามมโนคติทำนองกวี
นิพนธ์ ก่อนฉบับกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส นั้นไม่มี

ในขณะที่ยกพระวิสุทธิสุนทรและคณะยังอยู่ในเรือกลางมหาสมุทร กำลังเดินทาง
กลับมาสู่กรุงศรีอยุธยาพร้อมด้วยคณะทูตของฝรั่งเศส ประกอบไปด้วยท่านราชทูต ม. เดอ ลา
ลูแบร์ และทหารฝรั่งเศสจำนวน 636 คน ภายใต้การควบคุมบัญชาการของนายพล เดอ ฟาร์ช
จะมาถึงสันดอนปากน้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 1687 นั้น ก่อนจะถึงวันดังกล่าว
ได้มีเหตุร้ายเกิดขึ้นสองเรื่อง เรื่องที่หนึ่งคือที่เรียกกันว่าซบดแซมมัทกะสัน เกิดขึ้นในพระนคร
กรุงศรีอยุธยา ส่วนเรื่องที่สองนั้นเกิดขึ้นที่เมืองมะริดกับทวารวดีอังกฤษ เป็นการรบราฆ่าฟัน
ชนิดร้ายแรง ทั้งสองเรื่องนี้เป็นผลจากนโยบายการต่างประเทศของสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งมี
พลคอนหรือออกพระฤทธิกำแหงเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

ที่เรียกกันว่าซบดแซมมัทกะสันนั้น เกิดขึ้นเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1686 ในขณะที่
ที่ออกพระวิสุทธิสุนทรยังเดินทางอยู่กลางมหาสมุทร เรายังไม่มีหลักฐานเอกสารที่จะทราบมูลเหตุ
ที่จริงว่าเหตุใดแซมมัทกะสันจึงแค้นเคืองรัฐบาลสมเด็จพระนารายณ์จนคิดซบดขึ้น แต่พิจารณา
จากหลักฐานด้านอื่น ๆ จะเห็นได้ว่าเมื่อสิ้นบุญออกญาโกษาเหล็กแล้ว พลคอนก็เริ่มแสดงบท
บาทตามนโยบายของเขา คือรับพวกนายเรือชาติอังกฤษเข้ามาบริหารราชการในราชสำนักเป็นการ
ใหญ่ พร้อมกันนั้นได้กราบทูลให้ถอดถอนเจ้าเมืองต่าง ๆ ทางคาบสมุทรมังตะเลติตกับอ่าว
เบงกอล เจ้าเมืองเหล่านั้น นับตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททองก็เป็นชนชาติแขกนับถือ
ศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ พลคอนได้อ้างพระบรมราชโองการให้ถอดถอนข้าราชการเหล่านั้น
นั้น และแต่งตั้งคนของตัวเช่น Burnaby ให้เป็นเจ้าเมืองตะนาวศรี แต่งตั้ง Samuel White
ให้เป็นเจ้าท่าเมืองมะริด แต่งตั้งคนอังกฤษอีกคนหนึ่งชื่อ Samuel Potts เป็นตัวแทนการค้า
ประจำอยู่ที่เมืองมัทราส บรรดาพวกขุนนางแขกนับถือศาสนาอิสลามถูกรีดรอนอำนาจและต้อง

สูญเสียผลประโยชน์ที่เคยได้รับมาตั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ขุนนางพวกนี้เองอาจจะเป็นผู้ยุยงให้บรรดาแขกมอญกะสันผู้ร่วมศาสนาขัดขึ้นต่อคำสั่งต่าง ๆ ของ ออกพระฤทธิ-
 กำแหง ในการปราบปรามขบถครั้งนี้ต้องใช้ทหารเป็นอันมาก และกว่าจะปราบสำเร็จลงมีผู้สูญเสียชีวิตเป็นจำนวนไม่น้อย รวมทั้งฝรั่งหลายคน ฟอลคอนเองก็เกือบจะเอาชีวิตไม่รอดในการ
 ปราบปรามขบถครั้งนี้ ส่วนเหตุการณ์ที่ต้องเกิดสู้รบกับทหารอังกฤษที่เมืองมะริดนั้น เป็น
 เรื่องที่เกิดก่อนพระวิสุทธิสุนทรจะมาถึงสันดอนปากน้ำเพียง 1 เดือน รายละเอียดเรื่องการสู้รบ
 กับอังกฤษที่เมืองมะริดทหารชาวอังกฤษต้องสูญเสียชีวิตลงเกือบหมด ซึ่งมีจำนวนรวม 100 คน
 การที่อังกฤษส่งทหารมาน้อยก็เพราะถูกกำลังข้างทหารไทยแต่สิ่งที่ร้ายแรงปรากฏเป็น ประวั-
 ติการณ์ก็คือ การประกาศสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยาและบริษัทการค้าของอังกฤษ ประกาศ
 สงครามครั้งนี้ลงวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ. 1687 การที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงตัดสินพระทัย
 ประกาศสงครามกับอังกฤษในครั้งนั้นยังมีส่วนที่ค้อยู่หนึ่งก็คือพระองค์ทรงระบุว่า การ
 ประกาศสงครามครั้งนี้มุ่งเกี่ยวกับบริษัทการค้าอังกฤษเท่านั้น หากได้เกี่ยวข้องกับประเทศอังกฤษ
 หรือคนอังกฤษโดยทั่ว ๆ ไปไม่ แต่อย่างไรก็ดีเหตุผลที่พระองค์ทรงอ้างรวม 10 ข้อด้วยกันก็
 เป็นสิ่งซึ่งฟอลคอนเป็นผู้กราบทูลถวายความเห็น ออกญาพระเสด็จหาได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตัวไม่
 ถ้าหากว่าออกญาโกษาเหล็กยังมีชีวิตอยู่ผู้เขียนเชื่อว่าเหตุการณ์นี้คงจะไม่เกิดขึ้นได้ เพราะ
 ออกญาโกษาเหล็กเป็นทั้งพระเนตรและพระหัตถ์ของสมเด็จพระนารายณ์ เป็นผู้รู้ทันคน แม้แต่
 ผู้ที่มักโลบายแปดเหลี่ยมแปดคมเช่นฟอลคอนก็ไม่มีทางจะปฏิบัติต่อท่านเยี่ยงปฏิบัติต่อออกญา
 พระเสด็จ เพราะฉะนั้นเมื่อออกพระวิสุทธิสุนทรกลับเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ปัญหาซึ่งท่านจะ
 ต้องเผชิญและแก้ไขให้ลุล่วงไปด้วยดีจึงมีเรื่องเหล่านี้ รวมทั้งการปฏิบัติให้สพพระราชอัธยาศัย
 ของสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าปวดหัวและเป็นปัญหาอันยิ่งใหญ่ เพราะพระองค์ได้
 ทรงผันแปรเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว นับแต่ทรงสูญเสียออกญาโกษาเหล็กเมื่อ 3 ปีก่อนนั้น

ระยะเวลานับตั้งแต่ออกพระวิสุทธิสุนทร ม. เดอ ลาลูแบร์ มาถึงสันดอนปากน้ำ
 ต่อมาอีก 10 เดือน ก็สิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ในระยะเวลาดังกล่าวได้เกิดการยึดอำนาจ
 ขึ้นที่เมืองลพบุรี เจ้าฟ้าอภัยทศถูกสำเร็จโทษ หม่อมมัยย์และออกญาวิไชยเณทร์ถูกประหาร

ส่วนทหารไทยภายใต้การบัญชาของออกญาโกษาธิบดีปาน และออกญาวิงกี้ดบ้อมบางกอกทางฝั่งธนบุรี กระทำการสู้รบกับกองทหารฝรั่งเศสซึ่งอพยพมารวมกำลังอยู่ ณ บ้อมใหญ่ทางฝั่งตะวันออก ครั้นถึงวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1688 สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต พระเพทราชาได้ราชสมบัติ ก็ทรงบัญชาให้กระทำการสู้รบกับกองทหารฝรั่งเศสต่อไป รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ซึ่งรวมเวลาได้ 33 ปี จึงมีเหตุการณ์ผันผวนซ้อน ๆ กันในระยะ 10 เดือนหลังนั่นเอง

ได้กล่าวไว้แล้วว่า เมื่อท่านราชทูต เซอวาเลียร์ เดอ โชมองต์ จะทูลลากลับออกไป สมเด็จพระนารายณ์ก็โปรดให้กระทำสัญญาฉบับหนึ่ง ให้สิทธิแก่ชาวฝรั่งเศสในการนับถือและเผยแพร่คริสตศาสนา และสิทธิทางการค้าขายบางประการและยังได้ให้สิทธิแก่ชาวฝรั่งเศสที่จะปกครองสร้างบ้อมปราการที่เมืองสงขลาอีกด้วย แต่ครั้นท่านราชทูต เดอ ลา-ลูแบร์ มาถึงกรุงศรีอยุธยาคราวนี้ ได้นำทหารฝรั่งเศสมาด้วย 636 คน บ่วยเจ็บล้มตายระหว่างการเดินทางเสียมาก คงเหลืออยู่เพียง 492 คน แม้กระนั้นกองทหารนี้ก็มิเป็นเล็ก ป็นใหญ่ กระสุนดินดำมาด้วยเป็นอันมาก และมีคำสั่งเสนาบดีฝรั่งเศสคือ มาควิส เดอ เซงเล ให้ราชทูตฝรั่งเศสทูลขอเมืองบางกอก และเมืองมะริดทันที ส่วนเมืองสงขลา นั้น รัฐบาลฝรั่งเศสบอกสิ่งคืนเพราะไม่สนใจ คำสั่งมาควิส เดอ เซงเล ถึง นายพล เดฟาร์ช นายทหารผู้บัญชาการยังระบุด้วยว่า ให้รักษาบ้อมเมืองบางกอกให้เข้มแข็งกวตชน ห้ามมิให้ทหารไทยหรือผู้อื่นใดเข้ามาในบ้อมโดยเด็ดขาด ถ้าติคขัดด้วยประการใดให้ปรับรักษาหรือฟอนคอน ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ได้โปรดให้เป็นขุนนางฝรั่งเศสแล้ว โดยมีศในทำเนียบขุนนางมีนามบรรดาศักดิ์ว่า เซอวาเลียร์ เดอ ชงต์ มิเซล สิ่งของที่พระราชทานให้แก่ฟอลคอนโดยเฉพาะ คือพระบรมฉายาลักษณ์กรอบทองฝังเพชร มีคำจารึกว่า 'จงซื้อตรงต่อเรา' และเหรียญตรากรุงฝรั่งเศสชั้นสูง พร้อมทั้งแจ้งพระราชประสงค์จะทรงเลี้ยงบุตรของฟอลคอนไว้ในราชสำนักของพระองค์ สิ่งของพระราชทานให้แก่ฟอลคอนครั้งนี้ ฟอลคาซาวฮอลันดาตีราคาว่า 20,000 เหรียญ ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมหาศาลในสมัยนั้นทีเดียว

นับเป็นสิ่งประหลาดใจอย่างใหญ่หลวง ในการที่พระเจ้าหลุยส์ทรงแปรเปลี่ยนพระราชประสงค์จากหน้ามือเป็นหลังมือ คือเมื่อครั้งทรงส่งราชทูต เดอ โชมองต์เข้ามา ก็เพื่อจะทูล

ขอให้สมเด็จพระนารายณ์ทรงเข้ารับศีลตถาสนาคริสต์ แต่บัดนี้ทรงส่งราชทูต เดอ ลา ลูแบร์ มาพร้อมกับทหารปืนเล็ก ปืนใหญ่ กระสุนดินดำครบครัน ให้ทูลขอเมืองบางกอกและเมือง มะริด นี่เป็นเหตุการณ์ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1687 (พ.ศ. 2230) และในขณะที่ราชทูต เดอ ลา ลูแบร์เริ่มเดินทางออกจากพระนครศรีอยุธยา รัฐบาลฝรั่งเศสก็รับส่งกำลังหนุนเพิ่มเติมมา อีกในเดือนมกราคม ค.ศ. 1688 พร้อมด้วยคำสั่งถึงนายพล เดฟาร์ซ 'ให้ยึดเมืองบางกอก ตลาตขัวญ และเมืองเพชรบุรีให้ได้ ถ้าสมเด็จพระนารายณ์ทรงเปลี่ยนความคิด และมีรับสั่งให้ ทำการอย่างใด ๆ อันจะเป็นข้อเสียหายแก่ข้าราชการของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ก็ให้ ม. เดฟาร์ซ ทำการทุกอย่างได้ตามแต่เห็นควร เพื่อให้ไทยยอมอยู่ในอำนาจของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสให้ได้' เอกสารระบุคำสั่งลับนี้ ชาวฝรั่งเศสชื่อ ม. ลันเย ได้ประมวลเป็นเรื่องราวขึ้น ให้ชื่อว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงฝรั่งเศสและกรุงสยาม ระหว่าง ค.ศ. 1662 - 1703 ตีพิมพ์ที่กรุง แวร์ซายส์ เมื่อ ค.ศ. 1883 หอสมุดวชิรญาณได้ค้นฉบับมาแปลเป็นภาษาไทย ตีพิมพ์ในชุด ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 27 เมื่อพุทธศักราช 2465 แล้ว

กำลังหนุนซึ่งพระเจ้าหลุยส์ ทรงส่งมาเสริมกำลังของนายพล เดฟาร์ซ ประกอบด้วย ทหารอีก 200 คน และพระองค์ก็ยังได้จัดชายผู้ที่มีตระกูลอีก 50 คน เลือกคัดส่งมาสำหรับเป็น ทหารรักษาพระองค์สมเด็จพระนารายณ์ภายใต้ผู้บังคับการชื่อมาควิส เดรานี พระราชดำริของ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ในการส่งมาควิส เดรานี และทหารใต้บังคับบัญชาอีก 50 คน ให้เข้ามา ประจำอยู่ในราชสำนักนั้น ม. ลันเย แสดงข้อคิดเห็นของเขาไว้ว่า 'ต้นทางที่จะเข้าไปยัง ประเทศสยามคือบางกอกและเมืองมะริด ก็ตกอยู่ในความปกครองของฝรั่งเศส กองทหารที่ มองซิเออร์ เดฟาร์ซ เป็นผู้บังคับการก็ทำให้พวกไทยที่ไม่พอใจครั้นคร้ามอยู่ ทั้งปิดหนทางมิ ให้ข้าศึกต่างประเทศเข้ามาทางแม่น้ำเจ้าพระยาได้ด้วย ฝ่ายมาควิส เดรานีเล่า ก็ประจำอยู่ใน ราชสำนักไทยเท่ากับเป็นเจ้าของพระราชวัง และองค์พระเจ้าแผ่นดินก็เท่ากับอยู่ในกำมือ เพราะ เป็นผู้มั่งคั่งที่รักษาพระองค์อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการที่มาควิส เดรานีเป็นทั้งผู้บังคับทหาร และปรักราชการ และผู้พิพากษาใหญ่ อันมีหน้าที่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนรวมอยู่ในคน ๆ เดียวกัน จึงเป็นโอกาสอันดีให้มาควิส เดรานี ทำกิจภายนอกดูจะเป็นว่าอันนบนอบและ

ชื่อเสียง แต่ความจริงต้องให้มาควิส เกรานยี จัดการให้ประเทศสยามได้เป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสให้จงได้ โดยใช้นามว่าเป็นพระราชไมตรี แต่เมื่อภายหลังพระเจ้าแผ่นดินสยามได้เกิดรู้พระองค์ขึ้นเมื่อใดก็ให้ใช้กำลังบังคับให้ไทยได้อยู่ในอำนาจพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงอำนาจฝ่ายทิศตะวันตกให้จงได้

นี่เป็นเจตนาของฝรั่งเศสในคราวส่งราชทูตมาครั้ง^๕ แต่การปฏิบัติของท่านราชทูตจะได้อะไร จะสมเจตนาของเขาหรือไม่ เป็นเรื่องที่จะดูกันต่อไป เพราะเมื่อถึงตอนนั้นเหตุการณ์ปรากฏตัวขึ้นชัดเจนว่ามีตัวการอยู่ถึง ๖ ฝ่าย แต่ละฝ่ายต่างมีเจตนาความประสงค์ต่างกัน คือ

1) ฝ่ายไทย ต้องการกำลังของฝรั่งเศสมาช่วยสู้รบคัดค้านอำนาจของฮอลันดาและอังกฤษ โดยยอมให้ทหารฝรั่งเศสไปตั้งกำลังสร้างบ่อนอยู่ที่เมืองสงขลา เพื่อเป็นการตอบแทนความช่วยเหลือของฝรั่งเศส ฝ่ายไทยได้ให้อภิสัทธาในการค้าขายบางประการ และอุทิศสนธิสัญญาสิทธิบัตรในการสร้างโบสถ์สร้างโรงเรียน เจตนาดังกล่าวนั้นปรากฏตามหนังสือสัญญาการค้าขายที่ได้ทำให้ไว้กับ เซอวาเลีย เดอ โชมองต์ พระราชดำริของสมเด็จพระนารายณ์ก็คงจะมีแต่เพียงเท่านั้น

2) ฝ่ายฟอลคอน ฟอลคอนได้มอบคำสั่งลับของเขาไว้กับบาทหลวงตาซาร์ต ให้เดินทางไปกับออกพระวิสุทธิสุนทร และเมื่อถึงกรุงฝรั่งเศส ให้แยกจากคณะและมุ่งหน้าเจรจาให้เป็นไปตามความประสงค์ของฟอลคอนเอง เรื่องการสับเปลี่ยนให้ทหารฝรั่งเศสเข้ามาประจำอยู่ ณ เมืองบางกอก และเมืองมะริดนั้น บาทหลวงตาซาร์ตคงเป็นผู้เจรจารับรองกับเสนาบดีฝรั่งเศส ส่วนทหารปืนใหญ่ พร้อมด้วยปืนใหญ่กระสุนลูกแตก บาทหลวงตาซาร์ตจะเป็นผู้ขอมาไว้เพื่อประโยชน์ของฟอลคอน หรือรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นผู้จัดส่งมาเองเราไม่มีหลักฐาน ส่วนทหารรักษาพระองค์ซึ่งจะให้มาประจำในราชสำนักนั้น เป็นความประสงค์ของฟอลคอนอย่างแน่นอน เรามีเอกสารเป็นจดหมายของฟอลคอนเองมีไปยังบาทหลวงเคลลาเชส พระพี่เลี้ยงพระเจ้าหลุยส์ ขอทหารรักษาพระองค์ที่กล่าวนั้น ในจดหมายนั้นยังได้กล่าวขอนักบวชคณะเยซุอิตที่มีการศึกษาความรู้ดีมาด้วยจำนวนหนึ่ง แต่ขอให้ถอดกระบี่ไปร่อนนักบวชออกเสีย ให้แต่งตัว

อย่างคนธรรมดา แล้วฟอลคอนรับว่า จะให้พวกนี้ได้รับราชการงานแผ่นดิน จะให้ได้เข้าที่ประชุมขุนนาง และเมื่อมีโอกาสจะได้นำเสนอแต่งตั้งให้เป็นเจ้าท่า เจ้าเมืองในจุดสำคัญต่าง ๆ ไปทั่วราชอาณาจักร แต่การทั้งหลายทั้งปวงจะต้องเชื่อฟังคำสั่งของฟอลคอนแต่เพียงผู้เดียวจึงจะสำเร็จประโยชน์ได้ นี่เป็นจุดประสงค์ความมุ่งหมายของฟอลคอน เพื่อสร้างเสริมแผ่ขยายอำนาจและผลประโยชน์ของตัวเขา

3) ฝ่ายฝรั่งเศส เมื่อเสนาบดีฝรั่งเศสได้รับคำมั่นสัญญาจากบาทหลวงคาซาร์ตและได้รับจดหมายแจ้งความประสงค์และความต้องการจากฟอลคอนเองเช่นนี้ จึงได้จัดการส่งปืนใหญ่ กระสุนลูกแตกและทหารรักษาพระองค์มาให้ แต่ทว่าไม่ได้คล้อยตามความประสงค์ของฟอลคอนเพียงข้อเดียว คือในข้อใครจะเป็นผู้บังคับบัญชาทหารสำหรับทหารส่วนใหญ่ที่จะประจำอยู่เมืองบางกอกและเมืองมะริดนั้น เสนาบดีฝรั่งเศสมอบอำนาจไว้แก่นายพล เดฟาร์ซ ส่วนทหารรักษาพระองค์นั้นได้มอบอำนาจให้แก่ มาควิส เทรานยี และได้สั่งให้นายพล เดฟาร์ซ และมาควิส เทรานยีว่า ความประสงค์อันสำคัญของฝรั่งเศส คือ จะเอาเมืองไทยเป็นเมืองขึ้นตัวฟอลคอนเองนั้น เมื่อจัดการสำเร็จความประสงค์นี้แล้ว ก็ให้แต่งตั้งอยู่ในตำแหน่งเดิม ถ้าหากเกิดการรบพุ่งกันขึ้น และฟอลคอนหนีศัตรูมา ก็ให้ช่วยเหลือรับเอาไว้ให้พ้นภัย การปฏิบัติกิจการให้เป็นไปตามความประสงค์อันสำคัญนี้ ให้ค่อยทำค่อยไป ถ้าทำในปีหนึ่งไม่สำเร็จก็ให้พากเพียรทำต่อไปในปีหน้าให้สำเร็จจงได้ นี่เองจึงเป็นเจตนาของสามฝ่าย แต่ละฝ่ายมุ่งจุดประสงค์ต่างกันดังได้กล่าวมานี้

เกี่ยวกับบุคคลในคณะทูตครั้งนี้ เราโชคดีที่ได้ทราบจากคนกลางคือ ม. ลันเย ๆ ได้ใช้เอกสารต่าง ๆ ประมวลเรื่องราวขึ้นเป็นเอกสารของฟอลคอน ของบาทหลวงคาซาร์ตของ ม. เซเบเรต์ อุปทูต เอกสารของนายพล เดฟาร์ซ และคำสั่งต่าง ๆ ของทางราชการฝรั่งเศส จึงพอจะเชื่อได้ว่า ม. ลันเย ประมวลเรื่องราวเขียนขึ้นไว้โดยการวางใจให้เป็นกลางอย่างแท้จริง ม. ลันเยกล่าวถึงท่านราชทูต ม. เดอ ลาลูแบร์ ว่าเป็นคนที่เคยแต่งบทกลอนชำนาญวิชาเลขและภาษาต่าง ๆ เป็นคนที่นึกถึงแต่ตัวของตัวเอง เป็นคนหยิ่งและถือตัว โทโสจัด เมื่อคิดการอย่างไรก็ถือตั้งตั้งตามความคิดของตัวไม่ยอมฟังเสียงใคร ไม่ยอมลงใคร เป็น

คนถือแบบธรรมนิยมจัด เพราะฉะนั้นเมื่อ ม. เทอ ลาลูแบร์ มีนิสัยเช่นนั้น ก็ดูไม่เหมาะสมแก่ตำแหน่งราชทูต ฝ่าย ม. เซเบเรต์ อุปทูตนั้น เป็นพนักงานในกระทรวงทหารเรือ เป็นผู้อำนวยความสะดวกหนึ่งในบริษัทการค้าของฝรั่งเศส มีนิสัยตรงกันข้ามกับ ม. เทอ ลาลูแบร์ คือมีนิสัยอ่อนโยน สติปัญญาเฉียบแหลม เป็นคนชอบอะลุ่มอล่วย มีอหิรัญญ์เฉย ๆ ไม่ตึงตังโกรธความ แต่ถ้ามีข้อสำคัญเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ยอมใครง่าย ๆ และระวังตัวนัก ไม่ยอมให้ใครหลอกได้ ทั้งเป็นคนรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว รู้จักบังคับใจตนเองพยายามเอาใจคนอื่นเป็นเกณฑ์ สุดแต่ให้ได้สำเร็จกิจที่จะต้องทำเป็นประมาณ การที่ ม. เซเบเรต์มีนิสัยใจคอเป็นคนตรงและยุติธรรม พร้อมทั้งหมั่นต่อการทำงาน มีกิริยาสุภาพ วาจาอ่อนหวานน้ำใจก็ดี รู้ในทุกซอกซอกของเพื่อนมนุษย์เช่นนั้น จึงเป็นคนเหมาะสมสำหรับให้ไปพูดจากการบ้านเมือง ส่วนนายพล เดฟาร์ซ นั้นเป็นนายทหาร เคยออกศึกสงครามมีความกล้าหาญเป็นต้น แต่เรื่องสติปัญญานั้นมีขีดจำกัด ไม่รู้เท่าทันคน และเป็นคนละโมภในทรัพย์ เป็นคนใจโลเล ไม่เชื่อตนเอง ตัดสินใจไม่เด็ดขาด ทั้งนี้เพราะนายพล เดฟาร์ซ มีอายุแล้ว ความประสงค์ของฝรั่งเศสครั้งนั้นต้องล้มเหลวลง เพราะใจโลเลของนายพล เดฟาร์ซ แต่อย่างไรก็ดีคนสำคัญที่สุดซึ่งร่วมมากับคณะทูตนั้นคือ บาทหลวงตาซาร์ต บาทหลวงตาซาร์ตเป็นผู้ถือหนังสือพิเศษเฉพาะตัวจากฟอลคอนไปยังเสนาบดีฝรั่งเศส และรับคำสั่งพิเศษมามอบให้แก่ฟอลคอน หนังสือและคำสั่งลับเหล่านี้จะมีข้อความว่าอย่างไรบาทหลวงตาซาร์ตไม่ยอมบอกแก่ท่านราชทูต โดยแท้จริงนั้นต้องนับว่า 'บาทหลวงตาซาร์ตเป็นหัวใจของคณะทูตคณะนี้' ม. ลันเยได้กล่าวสรุปความเห็นของเขาว่า 'พวกฝรั่งเศสที่ไปในราชการทูตคราวนี้ล้วนแต่มีนิสัยต่างกันทั้งนั้น และต่างคนก็ต่างจะชิงดีกัน.....การที่จะเกิดการยุ่งยากกันขึ้นนั้นก็เป็นด้วยบาทหลวงตาซาร์ตได้แทรกซึมอยู่ในบ่ที่ท่านราชทูตด้วย' นี่เป็นอุปนิสัยของคนสำคัญทั้งสี่ในคณะทูต ส่วนตัวของฟอลคอนเองนั้น ม. ลันเย มีความเห็นว่า 'คอนสแตนตินฟอลคอนได้ทรยศต่อพระเจ้ากรุงสยามและก็มีได้ชื่อตรงต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เพราะคอนสแตนตินฟอลคอน ได้คิดล่อลวงพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเท่ากับที่ตัวหลอกพระเจ้ากรุงสยามเช่นเดียวกัน การที่คอนสแตนตินฟอลคอนทำการเช่นนี้ก็เพราะคิดเอาประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ด้วยคอนสแตนตินฟอลคอนรู้สึกตัวอยู่แล้วว่ามีวันหนึ่งก็วันใดตัวคงจะเสียชื่อเป็นแน่

จึงจำเป็นจะต้องหาที่พึ่งที่มีอำนาจและกำลังมาก การที่คิดนโยบายอย่างหลักลอยเช่นนี้ เป็นปฐมเหตุที่จะทำให้ประเทศฝรั่งเศส ฉิบหายทรัพย์สินไปหลายล้านอย่างหนึ่ง ทำให้ราชวงศ์ซึ่งได้ครอบครองสมบัติในประเทศสยามในเวลานั้นต้องเสียราชสมบัติไปอย่างหนึ่งและกระทำให้คนชาติกรีกซึ่งเป็นคนโปรดของพระเจ้าแผ่นดินและเป็นคนมีอำนาจมากคือคอนสแตนตินฟอลคอน ต้องเสียชีวิตไปด้วยอีกอย่างหนึ่ง

เมื่อเรือกำปั่นพาคณะทูตมาถึงสันดอนปากน้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 27 เดือนกันยายน ค.ศ. 1687 (พ.ศ. 2230) เรือได้เดินทางมารวมเวลา 6 เดือนกับ 27 วัน ทหารฝรั่งเศสออกจากเมืองฝรั่งเศสจำนวน 636 คน บัดนี้คงเหลือเพียง 492 คนเท่านั้นที่ตายระหว่างทางรวมทั้งสิ้นถึง 144 คน พอเรือมาทอดสมอที่สันดอนปากน้ำ บาทหลวงตาซาร์ก็รีบลงเรือเล็กล่องหน้าเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาแต่ผู้เดียว ความขัดแย้งระหว่างฟอลคอนและท่านราชทูตก็เริ่มขึ้น เนื่องด้วยต่างฝ่ายต่างมีจุดประสงค์ไม่เหมือนกัน ฟอลคอนได้ใช้กลอุบายให้ท่านราชทูตทำสัญญาลับกับเขา ให้สาบานตัวต่อหน้าคัมภีร์ว่าจะปกป้องสัญญาไว้เป็นความลับ จะไม่แพร่งพรายให้ผู้ใดทราบเลย และจะไม่เอาข้อความเหล่านี้ลงในหนังสือจดหมายเหตุเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นสัญญา มีความ 15 ข้อ แต่มีความสำคัญที่ท่านราชทูตจะต้องยอมคือให้ทหารทั้งปวงฟังบังคับบัญชาของฟอลคอนแต่ผู้เดียว คณะทูตได้ประชุมลับปรึกษากันว่าถ้าไม่ยอมตามความต้องการของฟอลคอนแล้ว ก็จะต้องพากันกลับประเทศฝรั่งเศสทันที หรือไม่ก็ต้องยกกองทัพเข้าตียึดเมืองบางกอก ที่ประชุมได้ลงมติว่า ทหารฝรั่งเศสไม่อยู่ในสภาพที่จะทำการรบพุ่งได้ในขณะนี้ เพราะต้องรอนแรมตรากตรำในการเดินทางมาร่วม 7 เดือน จะกลับยังประเทศฝรั่งเศสโดยไม่ได้งานไม่ได้การแต่สิ่งใดก็อดสูญเหลือกำลัง จึงจำเป็นจำใจยอมทำสัญญาลับกับฟอลคอนทุกประการ ครั้นแล้วฟอลคอนจึงอนุญาตให้กองทหารฝรั่งเศสขึ้นพักยังเมืองบางกอก เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1687 รวมเวลาที่ต้องรอลงอยู่ในเรือที่ปากน้ำถึง 21 วัน

วันรุ่งขึ้น เจ้าพนักงานไทยได้นำเรือยาว มีฉัตร 3 ชั้น แห่แหนพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ขึ้นไปยังกรุงศรีอยุธยา ห้อมล้อมไปด้วยเรือราชทูต อุปทูต ประกอบด้วยเครื่องปัสทองเป็นการเอิกเกริก ณ บ่อเมืองบางกอก ซึ่งฝ่ายวิศวกรชาวฝรั่งเศส คือ ม. เคอ-

ลามาร์ กำลังสร้างอยู่ทางฝั่งตะวันออกยังไม่เสร็จเรียบร้อยดี ส่วนบ้อมทางตะวันตกนั้นมีทหารไทยและโปรตุเกสรักษายู่รวม 400 คน ฟอลคอนจึงบัญชาให้ทหารไทยและโปรตุเกสเหล่านั้นได้อยู่รวมกับทหารฝรั่งเศสที่มาใหม่ ในยกที่หนึ่งจึงนับได้ว่าฟอลคอนเป็นฝ่ายชนะ

เมื่อคณะทูตกำลังพักอยู่ ณ เรือนพักรับรองทูตใกล้กับท่านาษีนนอกกรุงศรีอยุธยาอยู่นั้น ฟอลคอนก็เข้าคลุกกับนายพล เดฟาร์ซ แจกของกำนัลให้แก่นายทหารฝรั่งเศสและตัวนายพล เดฟาร์ซ เองเป็นอันมาก เอาอกเอาใจนายทหารฝรั่งเศสเพื่อจะให้มีความรักใคร่ในตัวเขา และออกทุนทรัพย์ส่วนตัวเลี้ยงดูทหารฝรั่งเศสทุกคนเป็นการมโหฬารตลอดเวลา 15 วัน และได้แจ่มแจ้งให้แก่ทหารคนละหลังเพื่อจะได้หลับนอนด้วยความสุขกายสบายใจ ด้วยสิ่งของกำนัลเหล่านั้น นายพลเดฟาร์ซ และคณะนายทหารจึงหันเหไปศรัทธาเลื่อมใสในตัวฟอลคอนอย่างเด็ดขาด ยกสองนี้ฟอลคอนก็เป็นผู้ชนะอีก

คำสั่งรัฐบาลฝรั่งเศสสั่งให้ นายพล เดฟาร์ซ นำทหารฝรั่งเศสเข้ารักษาบ้อมเมืองบางกอกโดยเอกเทศ ไม่ให้มีทหารไทย หรือพวกอื่นเข้ามาปะปนนั้น ฟอลคอนและบาทหลวงตาชาร์ดได้ใช้วาทะจั่วหน้าล่อมนายพล เดฟาร์ซ และคณะนายทหารจนในที่สุดนายพลเดฟาร์ซยอมให้ทหารไทยจำนวน 100 คน ได้เข้าอยู่ร่วมรักษาบ้อมเมืองบางกอกกับทหารฝรั่งเศส ซึ่งทั้งนี้ท่านราชทูตและอุปทูตมีความเคียดแค้นเป็นอันมาก แต่นายพล เดฟาร์ซ ก็ได้ยื่นกรณปฏิบัติไป จึงต้องนับว่าในยกนี้ฟอลคอนก็เป็นผู้ชนะอีก ท่านราชทูตทั้งสองจึงได้บันทึกว่า การที่เราจะพูดให้บาทหลวงตาชาร์ดเชื่อในเรื่องต่างๆ นั้นเป็นการยากนัก ไม่เหมือนคอนซันซซึ่งพูดอะไร บาทหลวงตาชาร์ดก็เชื่อเอาง่ายๆ ส่วนนายพล เดฟาร์ซ นั้นไม่ได้ประจำการอยู่ที่บางกอก เพราะถูกเรียกตัวไปประจำอยู่กับฟอลคอน ระเบียบวินัยของทหารที่บางกอกก็เสียหนักขึ้นทุกที ทหารก็มีความเย่อหยิ่งไปเที่ยวล้อเลียนชาวบ้าน ต้มสุรา และประพฤติกะกะต่างๆ การที่ทหารฝรั่งเศสไปเมาสุราข่มเหงชาวบ้านขึ้นเช่นนี้ ต่อมาจะเป็นผลร้ายแก่ตัวฟอลคอนเอง โดยที่เขามุ่งแต่จะครอบ นายพล เดฟาร์ซ หาได้คำนึงถึงความประพฤติของทหารฝรั่งเศสซึ่งไปก่อความเคียดแค้นให้แก่ชาวบ้านไม่ อันเป็นเหตุให้ขุนนางและราษฎรร่วมใจกันต่อสู้ขับไล่ทหารฝรั่งเศสให้ออกไปนอกพระราชอาณาเขต

ครั้นถึงวันที่ 2 พฤศจิกายน ฟอลคอนจึงได้นำคณะทูตชาวฝรั่งเศสเข้ามาเฝ้าถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ท่านสังฆราช ปาลู และบาทหลวงตาชาร์ดก็ได้เข้าเฝ้าครั้งด้วยก่อนจะเสด็จขึ้น สมเด็จพระนารายณ์ทรงมอบให้ออกญาพระเสด็จตำแหน่งโกษาธิบดีมีหน้าที่ดูแลสุขทุกข์ของคณะทูต จึงเห็นได้ว่าขณะนี้ออกพระวิสุทธสุนทรยังมิได้รับตำแหน่งโกษาธิบดี ครั้นถึงวันที่ 5 พฤศจิกายน ฟอลคอนก็ได้เชิญคณะทูตฝรั่งเศสไปเลี้ยงอย่างมโหฬาร (เห็นจะเนื่องในโอกาสที่เขาได้ตำแหน่งจักรี เป็นออกญาวิไชยเณรในคราวนี้) เป็นการเลี้ยงอาหารคินโต๊ะแบบยุโรปและอาหารเป็นกับข้าวจีน ระบุไว้ว่ามีกว่า 80 สิ่ง ในการเลี้ยงครั้งนี้ระบุว่า มีวงจีน และละครไทย หุ่นกระบอกแขกมัวร์ และดอกไม้ไฟด้วย ในระหว่างการเลี้ยงครั้งนี้ ได้มีการตกลงกันจะแบ่งทหารฝรั่งเศส 2 กองร้อยให้ไปประจำอยู่ ณ เมืองมะริด ทหารฝรั่งเศสที่ประจำอยู่ ณ บ่อมาบางกอกจึงมีจำนวนลดลง ต่อมาเมื่อเกิดปะทะกับทหารไทยขึ้น ทหารฝรั่งเศสที่บ่อมาบางกอกมีจำนวนเพียง 250 คน และที่เมืองมะริดมีจำนวนเพียง 120 คน จึงพ่ายแพ้แก่ทหารไทยทั้งสองแห่ง การจัดการแบ่งทหารออกไปในรูปนี้ ฝ่ายไทยเราจึงเริ่มเป็นฝ่ายชนะในยกนี้

แต่สิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินแต้มกระหว่าง 3 ฝ่าย และเป็นผลดีแก่ไทยอย่างยิ่งก็คือเรื่องปืนใหญ่และกระสุนลูกแตก ตามคำสั่งของรัฐบาลฝรั่งเศสนั้นว่า เมื่อนายพล เดฟาร์ชได้เข้ารักษาบ่อนเมืองบางกอกและเมืองมะริดได้แล้ว ความจำเป็นที่จะต้องใช้ปืนใหญ่ก็หมดสิ้นไป จึงให้นำปืนใหญ่นั้นกลับประเทศฝรั่งเศสครั้นเมื่อฟอลคอนแถลงกราบทูลถึงเรื่องปืนใหญ่และสุดดีถึงอภินิหารของลูกแตกแบบใหม่ สมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงเกิดเลื่อมใสใคร่จะได้เห็นเป็นขวัญตา แม้ฝ่ายราชทูตฝรั่งเศสและฟอลคอนเองจะทูลความหลบเลี่ยงประการใด พระองค์ก็ยังทรงใคร่จะเห็นอภินิหารนั้นไม่เปลี่ยนแปลง นายพล เดฟาร์ช จึงได้ตัดสินใจนำปืนใหญ่กระสุนลูกแตกพร้อมทั้งทหารปืนใหญ่ 8 คน ไปแสดงให้ได้ทอดพระเนตรที่เมืองลพบุรี ครั้นพระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นอภินิหารของปืนใหญ่แบบทันสมัยครั้งนี้แล้ว ก็ได้ทรงออกพระโอษฐ์ขอเอาไว้ใช้ในราชการ ท่านราชทูตก็ดี นายพล เดฟาร์ช ก็ดี แม้แต่ ฟอลคอนเองก็ดี ก็จำต้องถวายตามพระราชประสงค์ ความประสงค์ของฝรั่งเศสและฟอลคอนจะต้องล้มเหลวลง

สิ้นเชิงเพราะเรื่องปั่นใหญ่^{นี้} เพราะเมื่อเกิดรบกันขึ้น ออกญาโกษาธิบดี (ปาน) ได้เข้ายึดบ่อน ทางทิศตะวันตกที่เมืองบางกอก เสริมที่ตั้งปืนให้สูงขึ้นโดยใช้ต้นตาลจำนวนมากมาายเป็นคัน ๆ คัน และเอาปืนใหญ่ที่กล่าว^{นี้}ขึ้นตั้งระดมยิงบ่อนทางทิศตะวันออก ซึ่งนายพล เดฟาร์ช และ ทหารฝรั่งเศสได้เข้าไปหลบอาศัย เป็นเหตุให้นายพล เดฟาร์ช ต้องยอมทำสัญญาสงบศึก นำ ทหารที่เหลืออยู่ออกไปนอกพระราชอาณาเขตแต่โดยดี ยกสุดท้าย^{นี้}ชัยชนะอย่างเด็ดขาดจึงตกอยู่ แก่ฝ่ายไทย ฟอลคอนนั้นพ่ายแพ้โดยเสียชีวิตและทรัพย์สินสมบัติ ส่วนฝรั่งเศสได้เสื่อมเสียเกียรติ ชีวิตผู้คนและสิ่งของก็คายเป็นมูลค่าหลายล้านเหรียญ

สิ่งเด่นที่คณะทูต ม. เคอ ลาลูแบร์ ได้กระทำขึ้นก็คือหนังสือสัญญาลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ 1687 (พ.ศ. 2230) เป็นการให้สิทธิแก่ฝรั่งเศสในการค้าขายโดยไม่ต้องเสียภาษี ในการพิพากษารรคดีเกี่ยวกับคนฝรั่งเศส และไทยยอมยกเกาะหน้าเมืองมะริดให้แก่ฝรั่งเศส อีกด้วย ส่วนเมืองบางกอกและเมืองมะริด^{นี้}ไม่ปรากฏในสัญญาว่าฝ่ายไทยยกให้เป็นสิทธิแต่อย่างใด แต่อย่างไรก็ดีหนังสือสัญญานับ^{นี้}ไม่ได้มีการให้สัตยาบันต่อกัน จึงไม่มีผลบังคับแต่อย่างใด

ยังมีสัญญาอีกฉบับหนึ่ง เป็นสัญญาลับทำขึ้นระหว่างฟอลคอนและอุปทูต ม. เซเบเรต์ ในสัญญานี้ ฟอลคอนออกเงินเข้าหุ้นในบริษัทการค้าของฝรั่งเศสเป็นจำนวนเงิน 300,000 เหรียญฝรั่งเศส (เทียบเท่าเงินไทยในเวลานั้น 2,000 ชั่ง คือเงิน 1 บาท = $1\frac{7}{8}$ แพร่ง) โดยมีข้อไข่ว่าฟอลคอนจะได้เป็นกรรมการอำนวยการบริษัทด้วยคนหนึ่ง จะได้เงินปันผล 10% ทุกปี เป็นอย่างน้อย ถ้าปีใดบริษัทจ่ายเงินปันผลมากกว่า 10% เงินปันผลส่วนที่เกินนั้นให้บริษัทสะสมไว้ให้เขา ณ เมืองฝรั่งเศส จากสัญญาลับฉบับ^{นี้}เราจึงเห็นได้ว่าฟอลคอนได้ถ่ายเททรัพย์สินสมบัติของเขาออกไปไว้นอกประเทศในครั้ง^{นี้} และในครั้ง^{นี้}พี่น้องตระกูลไวท์ ซึ่งพี่ชายเป็นตัวแทนเขาอยู่ในเกาะอังกฤษ และน้องชายซึ่งเป็นเจ้าท่าเมืองมะริดได้หลบหนีออกไปอยู่เกาะอังกฤษกับพี่ชายแล้ว เหตุการณ์ต่อมาปรากฏว่า เมื่อฟอลคอนถูกประหารแล้ว ภรรยาของเขาคือ คุณหญิงทองกิบม้า (Donna Guimar) ได้กราบทูลขอพระราชทานเบี้ยเลี้ยงชีวิตจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 โดยอ้างว่าสามีของเขามีหุ้นส่วนอยู่ในบริษัทการค้าขายของฝรั่งเศส พระเจ้าหลุยส์

จึงโปรดพระราชทานเงินให้ 1000 ปอนด์ และรับสั่งให้บริษัทยูนิคิงเงินปันผลจ่ายให้แก่นางให้ครบถ้วนเป็นธรรม

อุปทูต เซเบเรต์ มีความจำเป็นต้องเดินทางออกไปก่อนท่านราชทูต ก็จะต้องเดินทางบกไปเมืองมะริด เพราะได้นัดเรือกำปั่นให้มากอยรับที่นั่น แล้วลงเรือไปขึ้นที่เมืองปอนตีเชอร์รี่ เพื่อเจรจาหาทางปรองคองกับเจ้าเมืองแซกทางแคว้นเบงกอล

สมเด็จพระนารายณ์จึงโปรดให้เข้าเฝ้าทูลลาเป็นพิเศษที่เมืองลพบุรี ณ วันที่ 13 ธันวาคม ค.ศ. 1687 ออกพระวิสุทธิสุนทรเป็นผู้นำอุปทูตเข้าเฝ้าทูลลา พระองค์พระราชทานสายสร้อยทองคำให้แก่บุตรชายท่านอุปทูตหนึ่งสาย จากนั้นก็การเดินทางกลับของอุปทูตเซเบเรต์ เราจึงได้ทราบว่า ออกพระวิสุทธิสุนทรมีหน้าที่ไปส่งอุปทูตจนถึงเมืองมะริด และคงจะได้รับการมอบหมายให้ไปจัดการกิจการบ้านเมืองทางแคว้นตะนาวศรีด้วย ในวันที่ 13 ธันวาคมนี้ เมื่อออกจากที่เฝ้าแล้ว อุปทูตเซเบเรต์จึงได้ลงนามในสัญญาฉบับกับฟอลคอน ในเรื่องฟอลคอนเข้าให้การค้าขายกับบริษัทฝรั่งเศส แล้วจึงเดินทางมายังกรุงศรีอยุธยา

สายการเดินทางกรุงศรีอยุธยาไปยังเมืองมะริด อุปทูตเซเบเรต์ได้บันทึกไว้อย่างละเอียด คือจาก กรุงศรีอยุธยา มาเมืองบางกอก แล้วเดินทางต่อไปเมืองราชบุรี ทำจีนเพชรบุรีโดยทางเรือ แล้วขึ้นบกไปเดินทางต่อโดยเก้อห้าม ส่วนผู้คนในคณะก็ขี่ม้า ขี่ช้าง พร้อมด้วยคนหาบหามตามกันไปเป็นขบวน มีเกวียนบรรทุกสัมภาระล่วงหน้าไปก่อน สายการเดินทางบกจากเพชรบุรี ะอำ ปราณบุรี เมืองกุย ท่านสิงขร จนถึงเมืองตะนาวศรี เมืองมะริด กินเวลาเดินทางทั้งหมดรวม 2 สัปดาห์ คือออกจากบางกอกวันที่ 17 ธันวาคม ถึงมะริดวันที่ 1 มกราคม ซึ่งนับว่าสะดวกรวดเร็วกว่าจะไปเรือกำปั่นเป็นอันมาก

เมื่อราชทูตฝรั่งเศสจะกราบถวายบังคมลาเล่นเรือผ่านสันดอนเมื่อวันที่ 4 เดือนมกราคม ค.ศ. 1688 สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงมอบพระราชสาส์นไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 และสันตะปาปา ณ กรุงโรม โดยฟอลคอนจัดให้บาทหลวงตาซาร์ดเป็นผู้อัญเชิญไป และยังได้จัดให้ขุนนางไทยชั้นผู้น้อยสามท่านกำกับเครื่องราชบรรณาการร่วมไปด้วยคือ ออกขุนวิเศษ ออกขุนชำนาญ และออกขุนภูเบศร์ การที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงมอบให้บาทหลวงตาซาร์ด

อัญเชิญพระราชสาส์นไปครั้งนี้ ไม่ประกอบเป็นคณะทูต จึงไม่สมควรจะเรียกว่าเป็นคณะทูต
ชุดที่ 3 อีกประการหนึ่ง พระเจ้าหลุยส์และสันตะปาปาก็ได้ทรงมอบราชสาส์นให้กับบาทหลวง
ตาซาร์คผู้นี้อัญเชิญกลับเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง หาได้ทรงแต่งตั้งคณะทูตเป็นทางการ
ออกมาไม่ บาทหลวงตาซาร์คจึงเป็นเพียงผู้อัญเชิญพระราชสาส์นไปมา ระหว่างประเทศแห่ง
ประเทศทั้งสอง เรือกำปั่นได้นำบาทหลวงตาซาร์คพร้อมด้วยคณะทูตฝรั่งเศสกลับไปถึงกรุง
ฝรั่งเศสในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1688 ในเดือนนี้เอง สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต สมเด็จพระ
เพทราชาได้ราชสมบัติ ทหารไทยและฝรั่งเศสเกิดสู้รบกันขึ้นทั้งที่เมืองบางกอกและเมืองมะริด
ในที่สุคนาพล เติพาร์ช ก็จำเป็นต้องนำทหารฝรั่งเศสที่เหลืออยู่ลงเรือออกไปนอกพระราชอาณาเขต
ทหารฝรั่งเศสที่ได้เข้ามาพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเวลานั้นตอนขากลับกรุงฝรั่งเศส ส่วนหนึ่ง
ถูกพวกฮอลันดาจับกุมได้กลางทะเลจึงได้นำตัวเข้าขังคุก ณ เมืองฮอลันดาได้รับความยากลำบาก
เป็นอันมาก ส่วนใหญ่ที่เหลือจากเจ็บป่วยล้มตายในการเดินทาง เมื่อเรือกำปั่นได้แล่นเกือบ
ถึงเมืองฝรั่งเศสก็ถูกพายุเรือจมลง เสียชีวิตทุกคน รวมทั้งนายพล เติพาร์ชและบุตรของท่าน
ตลอดจนนายทหาร พลทหาร จนหมดสิ้น เป็นอันว่าพระราชดำริของสมเด็จพระนารายณ์ยังผลให้
เกิดความปั่นป่วนมิคลี่คลายขึ้นในประเทศ และพระราชดำริของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้ประสบ
ความล้มเหลว เสียผู้คนสิ่งของ และเกียรติภูมิของประเทศฝรั่งเศสในครั้งนั้นเป็นอันมาก

เมื่อคณะทูตฝรั่งเศสชุดนี้ได้กราบถวายบังคมลาออกไปพร้อมกับบาทหลวงตาซาร์ค เมื่อ
วันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1688 แล้ว มีเหตุการณ์สิ่งใดเกิดขึ้นในพระนครกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าว
ไว้แล้วว่า ทหารฝรั่งเศส ณ บ้อมเมืองบางกอกไม่อยู่ในวินัยอันดี ได้ออกจากบ้อมมาเที่ยวเตร่
ตามบ้านช่องราษฎร ครั้นเมาสุราภีอาละวาดทุบตีผู้คนและฉุดคร่าหญิงสาวไปทำอนาจาร ก่อ
ความเดือดร้อนให้แก่ราษฎรเนื่องๆ ครั้นเมื่อราษฎรไปร้องเรียนจนรู้ถึงออกญาพระเสด็จผู้ว่าที่
โกษาธิบดี ๆ ก็ได้้นำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระนารายณ์ หลัฐานฮอลันดาได้บันทึกไว้ว่า
สมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงพิเคียดเสีย ครั้นขุนนางผู้ใหญ่เข้าชื่อขึ้นกราบทูลเรื่องราวก็โปรดให้
ลงโทษแก่ขุนนางเหล่านั้น ก็เห็นว่าพระทัยพระองค์ท่านที่ทรงกลืนไม่เข้าคายไม่ออก พวก
ราษฎรจึงต่างเข้าไปปรับทุกข์กับพระภิกษุสงฆ์ พระคุณเจ้าเหล่านั้นก็พากันรบเร้าให้ขุนนาง

เสนาบดีช่วยแก้ไขสถานการณ์ เรื่องเค็ตรอันคงจะลุกลามไปใหญ่โตจนถึงวันหนึ่งในเดือน มีนาคม ค.ศ. 1688 ฟอลคอนได้มีหนังสือมาเรียกตัว นายพล เดฟาร์ซ ให้ไปหาขังเมืองลพบุรี และฟอลคอนได้ชี้แจงให้นายพลเดฟาร์ซทราบว่า สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระประชวร ออกว่า ราชการไม่ได้ ขุนนางข้าราชการไทยและพระสงฆ์ก็รวบรวมกันเป็นสมัครพรรคพวกจะคิดขบถ ถ้าไม่รีบปราบปรามการขบถคัดค้านไปเสียแต่บัดนี้ พวกฝรั่งเศสทั้งหลายทั้งปวงก็จะเป็นอันต้อง จินปหายล้มตายกันหมด ขอให้นายพล เดฟาร์ซ กลับลงมาที่บางกอก รวบรวมทหารคนฉกรรจ์ สัก 80 คน ให้นายทหารที่กล้าหาญแข็งแรงรับนำมาขังเมืองลพบุรี นายพล เดฟาร์ซ ก็รีบปาก กลับมายังเมืองบางกอก รวบรวมกำลังได้ตามต้องการแล้ว ท่านจึงนำทหารเข้ามาขังกรุงศรี- ยุธยา เมื่อวันที่ 14 เมษายน เมื่อมาถึงกรุงศรีอยุธยา นายพล เดฟาร์ซ ก็ได้ทราบข่าวเล่าลือ กันว่า สมเด็จพระนารายณ์สวรรคตแล้ว ข่าวนี้เป็นที่เลื่องลือกันทั่วไป จึงทำให้นายพลเดฟาร์ซ ลังเลใจ มองไม่เห็นประโยชน์ในการจะนำทหารขึ้นไปขังเมืองลพบุรี ในขณะที่นายพล เดฟาร์ซ ลังเลใจอยู่ นิกซันได้ถึงท่านสังฆราชบาทหลวง และ ม. เวเรต์ นายห้างค้าขายฝรั่งเศส ประจำ กรุงศรีอยุธยา ท่านสังฆราชคือ ท่านสังฆราช ปาลู ประกอบด้วยผู้ช่วยของท่านคือสังฆราช โรซาลี ส่วน ม. เวเรต์ พ่อค้าฝรั่งเศสซึ่งมีความสำคัญต่อกับขั้นนี้ มีความเกลียดชังฟอลคอน เป็นอันมาก ฟอลคอนนั้นเมื่อเติบโตใหญ่มียศศักดิ์ ก็หลงใหลในอำนาจลัทธิภูมิเคิมของตน คอย ช่มชู้คูหมิ่นท่านสังฆราช บาทหลวง และ ม. เวเรต์ ทุกครั้งที่มีโอกาส ฉะนั้นเมื่อนายพล เดฟาร์ซ นำความมาปรึกษาท่านสังฆราชและ ม. เวเรต์ ว่า เขาควรจะปฏิบัติตนเช่นไร ในเมื่อมี ข่าวสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตเสียแล้ว ทุกท่านทุกคนก็ให้ความเห็นร่วมกันว่า นายพลเดฟาร์ซ ควรนำทหารฝรั่งเศสกลับล้อมเมืองบางกอกเสีย การจะนำทหารไปเมืองลพบุรี ก็เท่ากับเป็น ผู้รับใช้คอยพิทักษ์ผลประโยชน์ของฟอลคอนเท่านั้น เล่นเอานายพล เดฟาร์ซ ชักอึดอัดใจ เลย นำความลับที่ฟอลคอนได้ปรึกษาเขาเรื่องการเมืองในการจะยึดพระราชวัง และประกาศตนเข้า ข้างเจ้าฟ้าอภัยทศพระราชอนุชานำออกเปิดเผย แล้วให้ท่านสังฆราชทั้งสองและ ม. เวเรต์ พัง ครั้นชาวฝรั่งเศสพวกนี้ได้ทราบความแล้ว ก็เกิดความหมั่นไส้ฟอลคอนเป็นกำลัง ท่านสังฆราช จึงได้แนะนำให้นายพล เดฟาร์ซ นำทหารฝรั่งเศสกลับเมืองบางกอก และให้แต่ละคนสนิทขึ้นไป

สืบข่าว ณ เมืองลพบุรี พร้อมทั้งให้แจ้งกับฟอลคอนว่า นายพลเดฟาร์ชจำต้องปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสและสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม การจะพาทหารขึ้นไปยังเมืองลพบุรีในเมื่อสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตแล้วเช่นนั้น นายพล เดฟาร์ช มองไม่เห็นว่าจะก่อคุณประโยชน์ให้แก่พระองค์ได้อย่างไร กลับจะเป็นทางให้คนฝรั่งเศสอื่น ๆ เช่นพวกท่านสังฆราชบาทหลวงได้รับภัยพิบัติจากประชาชนชาวไทย เพราะทหารฝรั่งเศสไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศอีกด้วย

นายพล เดฟาร์ช เป็นคนอย่างไร มีนิสัยอย่างไร ก็ได้กล่าวในขั้นต้นไว้แล้ว เมื่อเกิดการซึ่งต้องตัดสินใจในเรื่องขอขานบาคตายเช่นนั้น นายพล เดฟาร์ช ก็ลังเลเที่ยวหาคำแนะนำจากผู้อื่น และคำแนะนำที่ได้มานั้นก็ไม่เป็นผลดีแก่ฟอลคอน เพราะฟอลคอนพยายามบีบคั้นผู้อื่นเอาดีเอาเด่นแต่ผู้เดียว ไม่ยอมให้ความดีแม้แต่กับท่านสังฆราชและคนฝรั่งเศสอื่น ๆ ด้วยคำแนะนำของท่านสังฆราช นายพลเดฟาร์ช จึงพาทหารกลับเมืองบางกอก และแต่งคนสนิทขึ้นไปสืบข่าวยังเมืองลพบุรี คนสนิทได้เข้าพบฟอลคอน เล่าเรื่องราวให้ฟัง ฟอลคอนถึงจะโกรธเคืองอย่างที่สุด แต่ก็จำต้องระงับโทสะไว้ เพราะในคราวกับครั้งนี้ ถ้านายพล เดฟาร์ช ไม่สนับสนุนช่วยเหลือเขา แผนการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะล้มเหลวหมด ฟอลคอนจึงส่งคนสนิทให้รีบลงมาเมืองบางกอก เร่งนายพล เดฟาร์ช ให้ยกทหารขึ้นไป นายพลเดฟาร์ชก็ไม่ยอมปฏิบัติตาม กลับให้คนสนิทมาแนะนำให้ฟอลคอนหนีมาเมืองบางกอกเสีย ระวังจะพิทักษ์ให้ความปลอดภัยทุกประการ เป็นอันว่าฟอลคอนไม่ได้ทหารฝรั่งเศสเป็นกำลังสมความมุ่งหวัง กรรมที่ตัวทำขึ้นไว้กำลังตามสนอง นี่เป็นเหตุการณ์ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1688

แต่ออกพระเพทราชายังมีงานอื่น ๆ ที่ต้องจัดการเสียก่อน คือเรื่องสืบสันตติวงศ์สมเด็จพระนารายณ์ประจวบหนักจวนใกล้สวรรคตอยู่แล้ว กิจการบ้านเมืองก็ได้ทรงมอบให้ท่านจัดการ ผู้สืบสันตติวงศ์ก็มีเจ้าฟ้าอภัยทศพระราชอนุชาและเจ้าฟ้าง่อยอีกองค์หนึ่ง ท่านทั้งสองนี้หลักฐานขอล้นจากล่าวว่า ผักผ่ายพินอบพิเทาอยู่กับฝรั่งเศส ยังมีพระบิ๊หรือหม่อมบิ๊ ซึ่งหลักฐานขอล้นการระบุว่า ตระเตรียมผู้คนจำนวนหมื่นกิตจะชิงราชสมบัติ ส่วนพระน้องนางเธอและพระราชบุตร สมเด็จพระนารายณ์ ทั้งสองพระองค์ก็เป็นหญิงไม่อยู่ในข่ายจะสืบสันตติวงศ์

เราไม่มีหลักฐานว่า ออกพระเพทราชาท่านมีความคำริศเห็นอย่างไร มีแต่ความในพระราชพงศาวดารกรุงเก่าซึ่งระบุว่า ออกหลวงสุรศักดิ์เป็นผู้แนะนำความกึกให้กำลังใจออกพระเพทราชาให้กระทำการเพื่อเอาราชสมบัติเสียเอง ความที่ว่าเช่นนั้นก็คงจะสมจริง พระเพทราชาจึงตัดสินใจเอาราชสมบัติ จึงในวันที่ 24 เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1688 ออกพระเพทราชาจึงได้ยึดอำนาจในพระราชวังเมืองลพบุรี จับพลต๋อนหรือออกญาวิไชยเณทร์ประหารชีวิต ส่วนเจ้าฟ้าอภัยทศและพระปีย์นั้นถูกจับประหารชีวิตก่อนหน้าพลต๋อนเล็กน้อย ยังเหลือแต่กำลังฝรั่งเศสที่บางกอกและเมืองมะริด ซึ่งออกพระเพทราชาจะได้จัดการต่อไป

ในวันที่ออกพระเพทราชายึดพระราชวังเมืองลพบุรี คือ วันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1688 นั้น กำลังหนุนของฝรั่งเศสเพิ่มมาถึงแหลมกู๊ดโฮบ ประกอบด้วยทหาร 306 คน แต่คงเจ็บป่วยล้มตายไปบ้าง และเรือกำปั่นกองซำรุคเสียหายมาก จึงจำเป็นต้องเอาเข้าอู่ซ่อมแซมเป็นการใหญ่อยู่ถึง 3 เดือน เหตุการณ์นี้ทางกรุงศรีอยุธยาไม่มีทางทราบ และก็เป็นผลดีแก่ฝ่ายไทยที่กำลังหนุนกันกล่าว เมื่อเดินทางมาถึงกรุงศรีอยุธยา เหตุร้ายก็สงบลงเสียแล้ว จึงไม่ได้เข้าสมทบทหารของนายพล เดฟาร์ช รบพุ่งกับทหารไทย ถ้ากำลังเสริมจำนวนนี้มาทันเวลาเข้าสมทบรบพุ่งกับทหารไทย เหตุร้ายแรงก็คงจะประวิงเนิ่นนานต่อไปอีก

เมื่อออกพระเพทราชาปราบปรามศัตรูและเจ้านายคนสำคัญไปสิ้นแล้ว ก็ได้ส่งคนลงมาเชิญท่านสังฆราช โรชาติ ให้ขึ้นไปหา ณ เมืองลพบุรี แล้วจึงขอให้ท่านสังฆราชออกไปเชิญนายพล เดฟาร์ช ที่บางกอกให้นำทหารฝรั่งเศสจำนวนหนึ่งขึ้นมาปรึกษาราชการ ณ เมืองลพบุรี นายพล เดฟาร์ช ก็ขึ้นไปยังเมืองลพบุรี แต่ไม่ยอมเอาทหารขึ้นไปด้วย ก่อนออกจากบ้อมเมืองบางกอก นายพล เดฟาร์ช ได้ส่งมอบหมายการงานไว้กับนายทหารรองจากเขาไว้อย่างเรียบร้อย ออกพระเพทราชาจึงยึดบุตรชายของนายพล เดฟาร์ช ไว้เป็นตัวประกัน และปล่อยตัวนายพล เดฟาร์ช ให้กลับลงไปเมืองบางกอกเพื่อนำทหารฝรั่งเศสขึ้นมา ส่วนทหารฝรั่งเศส 120 คน ที่เมืองมะริด ออกพระเพทราชาก็ได้บังคับให้นายพล เดฟาร์ช เขียนคำสั่งไปเรียกตัวให้เข้ามายังเมืองลพบุรี นายพล เดฟาร์ช ก็จำใจต้องปฏิบัติตาม แต่ก็ได้ใช้ลูกไม้เขียนคำสั่งด้วยตัวสะกดการันต์ผิด ๆ เพื่อให้เป็นที่ผิดสังเกต เมื่อนายทหารฝรั่งเศสผู้ควบคุมเมืองมะริด

ได้รับคำสั่งที่ผิดสังเกตเช่นนั้น ก็เกิดความได้ว่าคงเกิดการวุ่นวายขึ้นแล้ว จึงไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ส่วนตัวนายพล เดฟาร์ช เมื่อกลับมาถึงบางกอก ก็ให้อพยพนายทหารผู้คนมารวมกันอยู่ในบ້อมทางปากตะวันออก และออกคำสั่งเตรียมรบทันที เกี่ยวกับลูกชายของท่านซึ่งตกเป็นตัวประกันอยู่ ณ เมืองลพบุรี ท่านก็ได้เขียนจดหมายถึง แสตงเหตุผลที่ท่านไม่สามารถจะพาทหารฝรั่งเศสให้ขึ้นไปเมืองลพบุรีได้ เพราะท่านคาดการณ์ว่า ทหารฝรั่งเศสจะถูกลอบทำร้ายกลางทาง ไม่มีทางที่จะสู้ทหารไทยได้ นอกจากหลบตัวซ่อนตัวอยู่ในบ້อม ถ้าการกระทำของท่านครั้งนี้ จะเป็นเหตุให้ทางฝ่ายไทยลงโทษประหารบุตรของท่าน ก็ขอจงสละชีวิตเพื่อหน้าที่เยี่ยงชาวฝรั่งเศสที่ดีด้วย ความที่ได้กล่าวนี้ นายพล เดฟาร์ช เขียนเป็นบันทึกเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับทหารไทย แล้วมอบให้นายทหารของเขานำไปประเทศฝรั่งเศส ตัวนายพลเดฟาร์ชเองเรือแตกจมน้ำตาย แต่บันทึกของเขาในที่สุดก็ไม่สูญหาย มาถึงเมืองฝรั่งเศสได้เรียบร้อยเราจึงได้อาศัยบันทึกของนายพล เดฟาร์ช ศึกษาประกอบเรื่องราวนี้ได้

เมื่อออกพระเพทราชา ถัดแผนจะกำจัดทหารฝรั่งเศสด้วยวิธีนี้ไม่สำเร็จ จึงได้สั่งให้ออกพระวิสุทธิสุนทร ซึ่งในตอนนั้นได้เป็นออกญาโกษาธิบดีลงไปเจรจากับนายพล เดฟาร์ช ที่บางกอก ออกญาโกษาธิบดีปานได้ลงไปพบนายพล เดฟาร์ช เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1688 การเจรจาได้ความอย่างไรเรามีหลักฐานน้อย ได้ความจากหลักฐานนายพล เดฟาร์ช ว่าออกญาโกษาฯ จะขอให้ทหารไทยจำนวน 400-500 คน ได้เข้าอยู่ประจำบ້อมทางปากตะวันออกด้วย นายพล เดฟาร์ช ไม่ยอม ออกญาโกษาฯ จึงเอาทหารไทยเข้ายึดบ້อมทางฝั่งตะวันตก และให้ทหารเข้าล้อมบ້อมทางฝั่งตะวันออกเมื่อวันที่ 6 มิถุนายน การสู้รบระหว่างทหารไทยและทหารฝรั่งเศสจึงเปิดฉากที่บางกอก นับแต่วันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ. 1688 เป็นต้นมา

ส่วนเหตุการณ์ทางด้านมะริด เราไม่มีรายละเอียดที่จะทราบได้ ทราบแต่เหตุการณ์ใหญ่ ๆ ว่า ทางฝ่ายไทยได้ส่งทหารเข้าล้อมโจมตีทหารฝรั่งเศส ขณะนั้นทหารฝรั่งเศสก่อสร้างบ້อมไม่ทันแล้ว จึงอยู่ในฐานะเสียเปรียบทหารไทย ครั้นสู้รบกันไปได้ระยะเวลาหนึ่ง ทหารฝรั่งเศสขาดอาหาร ไม่เห็นทางจะอยู่สู้ต่อไปได้ จึงรวมกำลังตีฝ่าที่ล้อมหนีไปทางเมืองตะนาวศรี และโชคก็ได้พบเรือฝรั่งเศสเข้าลำหนึ่ง จึงขึ้นเรือแล่นหนีไปยังเมืองปอนดิเชอรี ทหารที่สูญหายล้มตายไปกว่าครึ่ง ฝ่ายไทยจึงเข้าครอบครองรักษาเมืองมะริดไว้ต่อไป

ถึงวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1688 สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต เหตุสวรรคต
ก็ว่ากันไว้ต่าง ๆ ว่าพระองค์ถูกวางยาพิษบ้าง (ว่าตามหลักฐานของโปรตุเกส) ว่าพระองค์ถูก
ปลงพระชนม์บ้าง ความซึ่งปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพระจักรพรรดิพริ่งก็มีดังนี้ :-
พระราชรักษาให้เรียนถามพญาเพ็ชรราชา พญาสุรศักดิ์ว่า พร้อมหรือยัง บอกว่าพร้อมแล้ว
ขุนองค์อยู่ณถนอนนิ้วมือขึ้นจากพระองค์ พระโอรสจึงรีบกันไป วันเสาร์ขึ้นห้าค่ำ เดือนเก้า
เพลา สิบทุ่ม ศักราช 1050 เสด็จนิพพาน วันเสาร์ เพลา 10 ทุ่ม นับตามคติปัจจุบัน ก็
ตกเป็นวันอาทิตย์ 4.00 นาฬิกา คือวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2231

(พิมพ์ใน ออกญาวิไชยเยนทร์ หรือ การต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์
สำนักพิมพ์ก้าวหน้า 2506)

โปรดส่งจอง หนังสือ

"อนุสรณ์ ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช"

ภายในเล่มประกอบด้วย บทความ ปาฐกถาของอาจารย์ เกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์ไทย สมัยเริ่มแรกถึงสุโขทัย กับบทความของนักประวัติ-
ศาสตร์ไทย อีกหลายท่าน

หนังสือขนาด 8 หน้ายก หนากว่า 300 หน้า

เสร็จภายในเดือนเมษายนนี้ สั่งจองที่ผู้จัดการวารสารประวัติศาสตร์

พิเศษ เพียง 30 บาท

รายได้นำไปซื้อตำราทางวิชาการสำหรับห้องสมุด "ขจร สุขพานิช"

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร